

SEYYİD LOKMÂN'IN OSMANLI HANEDANINA DAİR VERDİĞİ DOĞUM, ÖLÜM VE DÜĞÜN TARİHLERİNİN (1566-1595) OSMANLI KRONİKLERİNDEKİ KAYITLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

A COMPARISON OF SEYYİD LOKMAN'S RECORDS OF THE BIRTH, DEATH
AND WEDDING DATES OF MEMBERS OF OTTOMAN DYNASTY (1566-1595)
WITH THE RECORDS IN OTTOMAN CHRONICLES

İbrahim PAZAN* 

Öz

Osmanlı hanedanı ile ilgili doğum, ölüm, söz, nişan, evlenme ve sünnet düğünü gibi kayıtlar, Osmanlı kroniklerinin içerisine serpiştirilmiş olduğundan fark edilmesi ayrı bir dikkat gerektirir. Ayrıca kroniklerde genelde sadece ölüm, kısmen de doğum tarihleri yer alır. Diğer kayıtların tespiti için müverrihin İstanbul'da olması bile yetmez, ayrıca sarayla yakın ilişkide olması gerekir. Bu bakımdan Şehnâmeçi Seyyid Lokmân, II. Selim ve III. Murad devirleri için çağdaşı olan diğer tarihçilerden daha avantajlıdır. Çünkü 1569-1595 yılları arasında Topkapı Sarayı'nda resmî olarak şehnâmecilik görevini yürütmüştür. Asıl görevi olan şehnâme yazımını yerine getirirken aynı zamanda, geçmiş padişahlar zamanında vuku bulan olayların yazılmakta olduğu *Tümâr-ı Hümayûn*'a bırakıldığı yerden devam etmesi emredilmiştir. Lokmân'ın kendi kaleminden çıkan ve Kanunî'nin son yedi yılı ile II. Selim ve III. Murad dönemlerini kapsayan, Osmanlı tarihinin 1559-1595 yılları arasındaki 35 yıllık bu önemli bölümünün yer aldığı söz konusu tomarda, dönemin önemli hadiselerini nerdeyse gün gün ayrıntılı bir şekilde tam bir vekâyinâme tarzıyla anlatılmıştır.

Bu çalışmada, 26 sene süreyle sarayda görevli olması sebebiyle pek çok olaya bizzat şahitlik etme imkânına sahip olan Lokmân'ın, eserinin II. Selim ve III. Murad devirlerini kapsayan 1566-1595 tarihleri arasındaki 30 yıllık bölümünde geçen Osmanlı hanedanı ile ilgili kayıtlar ele alınmış ve ardından bunlar, çağdaşı olan müverrihlerin eserleri ve sonrasının önemli tarihsel kaynaklarında yer alan kayıtlar ile karşılaştırılmıştır. Bu çalışmada yapılan tespitlerden biri, III. Mehmed'in doğum tarihinin 1567 olduğunu Lokmân'ın da kaydetmesinin, padişahın doğum tarihinin genel kabul olan 1566 olmadığı konusunda yeni bir delil oluşturmasıdır. Ayrıca III. Murad'ın 1577'de vefat eden Süleyman ismindeki şehzadesinin Ayasofya Camii haziresindeki Şehzadeler Türbesi'ne defininin tespiti ile bu türbenin meçhul olan yapım tarihiyle ilgili bir bilgiye ulaşılmış ve türbede mevcut 5 sandukadan birinde yatanın kimliği ortaya çıkarılmış olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Lokmân b. Hüseyin, Osmanlı kronikleri, II. Selim, III. Murad, Osmanlı hanedanı

* Dr. Araştırmacı, İstanbul / Türkiye, ibrahimpazan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2354-0478

Abstract

It takes special attention to identify the records of births, deaths, betrothal, engagement and wedding ceremonies and circumcision festivals related to members of the Ottoman dynasty, which were often interspersed in Ottoman court chronicles. In addition, these records were usually limited to death dates, and partially included the birth dates. The historian, who wanted to keep track of other records, had to be not only located in Istanbul, but also to remain in close contact with the palace. In this respect, the historian Seyyid Lokman, who was appointed as the official *şehnameci* at Topkapı Palace between 1569-1595, had more advantage than his contemporaries for writing about the reigns of sultans Selim II and Murad III. Aside from his official duty, he was also ordered to continue the writing of *Tûmâr-ı Hümâyûn* (scroll of the Sultan), which was an account of events under the previous sultans. Lokman's own account of the thirty-five year history of Ottoman Empire between 1559-1595 including the last seven years of Kanuni's reign and the reigns of Sultan Selim II and Murad III describes the important events of the period in detail almost on a daily basis.

This article covers the dynastic records of Lokman between 1566 and 1595 and compares them with the records of contemporary historians and other important historical sources from later periods. One important finding of this study concerns new evidence for the identification of Sultan Mehmed III's birthdate as 1567, as recorded by Lokman, rather than 1566 as commonly accepted in literature. Moreover, this study has identified the burial site of Murad III's son, Süleyman (d. 1577), at Şehzadeler Mauseloum inside the burial area of Hagia Sophia Mosque. It has also illuminated the hitherto unknown construction date of this mauseloum as well as the identity of one of the five people buried inside.

Keywords: Seyyid Lokman ibn Husayn, Ottoman chronicles, Selim II, Murad III, Ottoman dynasty

Giriş

Osmanlı hanedanı denilince, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin soyundan gelen Osmanlı padişahları, bunların eşleri, şehzade denen erkek, sultan denen kız çocukları, bunların eşleri olan gelin ve damatlar, sultanların çocukları olan sultanzade ve hanımsultanlar ile eşleri akla gelir. Bütün bu hanedan mensuplarıyla ilgili doğum, ölüm, söz, nişan, evlenme ve sünnet düğünü gibi kayıtlar Osmanlı kroniklerinin içerisine serpiştirilmiştir. Hatta bazen tarih sırası dahi takip edilmeden, yeri geldiğinde ve bir münasebetle zikredilirler. Ayrıca kroniklerde genelde padişahların ve veziriazamlık gibi mühim makamlara ulaşmış damatların ve bazen de valide sultanların sadece ölüm, kısmen de doğum tarihleri yer alır. Diğer kayıtların tespiti için müverrihin İstanbul'da olması ve hanedanla ilgili gelişmelerden haberdar olabilmesi için ayrıca saraya yakın olması gerekir. Şehnâmeçi Seyyid Lokmân (ö. 1601'den sonra) 1569-1595 yılları arasında resmî olarak şehnâmecilik göreviyle Topkapı Sarayı'nda bulunduğundan, II. Selim ve III. Murad devirleri için diğer tarihçilerden daha avantajlıdır.

26 yıl süreyle kesintisiz olarak Osmanlı sarayında şehnâmecilik görevini yürüten Lokmân'a, bu görevine ek olarak saray kütüphanesinde mevcut olan *Tûmâr-ı Hümâyûn*'daki¹ Osmanlı tarihine kaldığı yerden devam etmesi emredilmiştir. Söz konusu rulo/tomar şeklindeki *Tûmâr-ı Hümâyûn*'un boyu, Lokmân'ın 1595'de şehnâmecilik görevini bırakana kadar yazdığı tarih ile birlikte 31 metreyi aşmıştır. Çalışmamızda, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde muhafaza

1 Seyyid Lokmân, *Zübde'tü'l-Tevârih (Tûmâr-ı Hümâyûn, Nesebnâme-i Hümâyûn)*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, no. A.3599.

edilen 79 cm enindeki bu tomarın herhangi bir yerine atf yapabilmek için eserin padişahlara göre bölümlendirilmesinden sonra, ilgili bölümdeki satır numarasını vermek şeklinde bir yol tercih edilmiştir. Buna göre TSMK A.3599'da kayıtlı olan ve TO harfleriyle gösterdiğimiz yazmanın TOK olarak gösterilen Kanûnî bölümünde 333 satır, TOS olarak gösterilen II. Selim bölümünde 234 satır, TOÜ olarak gösterilen III. Murad bölümünde 706 satır ve TOE olarak gösterilen III. Mehmed bölümünde 18 satır vardır.

Tûmâr-ı Hümâyûn olarak bahsedilse de tomarın asıl adı, mukaddimesinde yazılı olduğu gibi *Zübdetü't-Tevârih*'dir. Tomarın kitap şeklinde ve minyatürlü versiyonu olan üç adet nüshası yine bu ismi taşır.² Bu nüshalardan ikisi yurt içi, biri ise yurt dışındaki kütüphanelerdedir. Lokmân, tomarın nesebnâme bölümünü çıkartıp Osmanlı tarihiyle ilgili kendisinden önce yazılan bölümleri kısaltmış ve kendi yazdıklarıyla meydana getirdiği başka bir versiyonuna *Mücmelü't-Tûmâr* adını vermiştir. Bundan ise elde iki farklı nüsha mevcuttur. Biri yurt içinde diğeri de yurt dışındaki kütüphanelerdedir.³

Eldeki iki adet *Mücmelü't-Tûmâr* nüshasından birinde mevcut olan Lokmân'ın kendi el yazısıyla düştüğü bir nottan, *Tûmâr-ı Hümâyûn*'a yazmaya hangi noktada başladığı tarafımızca tespit edilmiş ve söz konusu eserdeki Osmanlı tarihinin 1559-1595 yılları arasındaki 35 senelik bölümünün bizzat Lokmân'ın kendi kaleminden çıktığı hususu, İstanbul'da düzenlenen uluslararası bir kongrede, 12 Şubat 2022 günü sunduğum bir bildiriyle açıklanmıştır.⁴

Bu çalışmada, 26 sene süreyle sarayda görevli olması sebebiyle pek çok olaya bizzat şahitlik eden ve konumu gereği devletin resmî kayıtlarına kolaylıkla ulaşma imkânına sahip olan Lokmân'ın, eserin kendi yazdığı bölümündeki II. Selim ve III. Murad devirlerinde (1566-1595) geçen Osmanlı hanedanıyla ilgili doğum, ölüm, söz, nişan, evlenme ve sünnet düğünü gibi olayların kayıtları ele alınacak ve çağdaşı olan tarih yazarlarının eserlerinde geçen ilgili kayıtlar ile karşılaştırılacaktır.⁵ Bu yazarlardan çalışma için belirlenenler; Mehmed Zaîm (ö. 1578'den sonra),

2 Seyyid Lokmân'ın gerek minyatürlü eserleri gerekse özellikle *Zübdetü't-Tevârih*'te ortaya koyduğu Osmanlı tarihi, Bekir Kütükoğlu ve Günsel Renda gibi öncü araştırmacıların yanı sıra günümüz araştırmacılarının çalışmalarına da konu olmuştur. Bu çalışmalardan bazıları: Günsel Renda, *Üç Zübdet-üt Tevârih Yazmasının İncelenmesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara 1969; Bekir Kütükoğlu "Şehnâmecî Lokman", *Vekâyî'nüvis Makaleler*, İstanbul 1994, s. 7-15 (Bu makale, Haziran 1982'de III. Sanat Tarihi Araştırmaları Semineri'ne sunulan tebliğin metnidir.); Christine Woodhead, "An Experiment in Official Historiography: The Post of Şehnâmecî in the Ottoman Empire, c. 1555-1605", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, C 75 (1983), s. 157-182; Baki Tezcan, "Tarih Üzerinden Siyaset: Erken Modern Osmanlı Tarihyazımı", *Erken Modern Osmanlılar-İmparatorluğun Yeniden Yazımı*, ed. Virginia H. Aksan, Daniel Goffman, çev. Onur Güneş Ayas, İstanbul 2011, s. 223-266 (İngilizce aslı 2007'de yayınlanmıştır.); Emine Fetvacı, *Sarayın İmgeleri-Osmanlı Sarayının Gözüyle Resimli Tarih*, çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul 2013.

3 Söz konusu tomar ile bundan üretilen diğer yazmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. İbrahim Pazan, "Şehnâmecî Seyyid Lokmân'ın *Tûmâr-ı Hümâyûn*'u ve Bundan Üretilen Diğer Yazmalar", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S 47 (2022), s. 151-186.

4 Bildiri metni için bk. İbrahim Pazan, "Şehnameci Seyyid Lokmân'ın 1559-1595 Yıllarını Kapsayan Osmanlı Tarihi", *II. International Conference on the Studies of Ottoman Empire in Three Continents, February 11-13, 2022/ Istanbul-Turkey, Proceedings Book*, ed. Ahmed Abdoh Tarabeik, s. 237-244.

5 Bu makalede yer alan Osmanlı hanedanı ile ilgili doğum, ölüm, söz, nişan, evlenme ve sünnet düğünü gibi olayların bir bölümünün listesi, diğer kaynaklarla karşılaştırma yapılmadan Burdur'da düzenlenen uluslararası bir kongrede,

Feridun Ahmed Bey (ö. 1583), Cenâbî Mustafa Efendi (ö. 1590), Selânikî Mustafa Efendi (ö. 1600) ve Gelibolulu Mustafa Âlî'dir (ö. 1600). Bir sonraki dönemin yazarlarından da Nev'îzâde Atâyî (ö. 1635), Hasan Beyzâde Ahmed Paşa (ö. 1636/7), Mehmed b. Mehmed Edirnevî (ö. 1640'tan sonra), Peçevî İbrahim Efendi (ö. 1649?), Kâtip Çelebi (ö. 1657), Solakzâde Mehmed Hemdemî (ö. 1658), Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi (ö. 1658) ve Müneccimbaşı Ahmed Dede (ö. 1702)'dir. Gerekli olduğunda Hüseyin Ayvansarâyî (ö. 1787) gibi daha geç dönemlerdeki yazarların eserlerine de müracaat edilmiştir. Prensip olarak kroniklerin yayımlanmış ya da yüksek lisans ve doktora tezi olarak çalışılmış tenkitli metinlerine itibar edilmiş, ancak tereddüt edilmesi durumunda söz konusu eserlerin yazma ve matbu nüshalarına yönelinmiştir.

Makalede incelenen 48 olay için önce Lokmân'ın eserindeki tarihler verilmiştir. Bu eserin asıl nüshası olan tomar, aynı zamanda en geniş olan nüshadır. Diğer beş nüshadan en geniş olanı dahi tomardan dokuz sene kadar geride olduğundan, bu çalışmada sadece tomar şeklindeki nüshaya atıf yapılmıştır.

1. Hanedan Doğumları

1.1. Şehzade Murad'ın (III. Murad) Mehmed (III. Mehmed) ismi konulan şehzadesinin Manisa'da doğumu, 12 Zilkade 974 (21.5.1567).⁶

III. Mehmed'in doğum tarihini Selânikî ve ondan alarak Solakzâde 973 Zilkade'si olarak vermektedir.⁷ Selânikî, eserinin çok yerinde tekrarladığı gibi “*güvenilir kişilerden işitildi ve yazıldı*” diyerek Sigetvar Seferi'nde ordunun 13 Zilkade 973 (1 Haziran 1566) tarihinde Tatarpazarı'nda konakladığı sırada habercilerin gelerek Şehzade Murad'ın Manisa'da bir şehzadesinin doğduğunu müjdelediklerini ve Kanûnî'den isim ricasında bulduklarını, Padişah'ın da Allah'a şükrederek “*Ecdadımızda Murad oğlu Mehmed olagelmıştır. İsmi Mehmed olsun.*” dediğini aktarır. Aynı bilgiyi Solakzâde de bire bir tekrarlamaktadır.⁸ Sigetvar Seferi'nde bizzat bulunan bir tarihçinin naklettiği bu anekdot hâliyle çok rağbet görmüştür. Mesela İsmail Hâmi Danişmend (ö. 1967) kaynak göstermeden aktardığı bu anekdotun sonra, bazı kaynaklarda III. Mehmed'in doğumu için verilen Kanûnî'nin vefatından sonraki 974 tarihinin doğru olmadığını, çünkü Mehmed ismini bizzat Kanûnî'nin koyduğunu ileri sürmektedir.⁹ Burada şu ayrıntı da dikkat çekicidir ki

19 Mart 2022 günü sunduğum bir bildiriyle açıklanmıştır. Bildiri metni için bk. İbrahim Pazan, “Şehnâme Seyyid Lokmân'ın 1559-1595 Yıllarını Kapsayan Osmanlı Tarihinde Yer Alan, Osmanlı Hanedan Ailesiyle İlgili Kayıtlar”, *9th International Conference on Social Sciences & Humanities, March 19-20, 2022/Burdur, Turkey, The Proceedings Book*, ed. İhsan Çapcıoğlu, s. 226-233.

6 “Ve Ma'nisa'dan haber gelüp Şehzâde Sultân Murâd Hân – *tâle bekâhu* – hazretlerinin sülâle-i tayyibelerinden bir şehzâde-i sa'îdî'l-baht sene-i mezbûre [974] Zilka'de'sinün on ikisinde vücûda gelüp Sultân Mehmed nâm konılıp bekâ'-i 'ömr ü devletlerine du'âlar olındı.” Metin, TOS¹⁸. Bu bölüm, eserin eldeki altı nüshasından sadece tomarda ve III. Murad'a sunulan Türk ve İslam Eserleri nüshasında mevcut olup diğer dört nüshada yoktur.

7 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595) ve (1003-1008/1595-1600)*, I-II, haz. Mehmet İpşirli, 2. bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul 1999, s. 18.

8 Süleyman Lokmacı, *Solak-zâde Tarihi'nin Tahlili ve Metin Tenkidi*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2015, s. 678-9.

9 İsmail Hâmi Danişmend, *İzâhlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, II, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971, s. 343.

Selânikî'nin bu seferde emrinde görev yaptığı ve o sırada Sadrazam Sokollu Mehmed Paşa'nın sır kâtipliği gibi bu tür olayları herkesten önce duymasına imkân verecek önemli bir makamda bulunan diğer bir Osmanlı tarihçisi Feridun Ahmed Bey, başlangıcını tamamen bu sefere ayırdığı eserinde böyle bir isim koyma hadisesinden hiç bahsetmemektedir.¹⁰

Edirnevî ve muhtemelen ondan alarak Müneccimbaşı ise Lokmân'ın verdiği aynı tarihi gün farkıyla, doğum saatini ve yerini de vererek “974 Zilkade'sinin yedinci Cuma gecesı sabaha iki saat kala Saruhan sancağındaki Sart kasabası yakınında” ifadeleriyle vermektedirler.¹¹ Daha önce Selânikî'nin aktardığı bilgiyi tekrarlayan Solakzâde, III. Mehmed devrini anlatmaya başlarken bu defa da Edirnevî'nin ifadelerini bire bir tekrar etmiştir.¹² Bu tenakuz farkedilmiş olacak ki matbu nüshada bu ifadeler yer almamıştır.¹³ Karaçelebizâde de III. Mehmed'in doğum tarihini 974 Zilkade'si olarak vermekte, ancak bazı tarihçilerin Şehzade'nin doğum tarihini 973 Zilkade'si olarak kaydettiklerini belirtmektedir.¹⁴

Selânikî'nin verdiği tarih doğru kabul edilirse, III. Mehmed 16 yaşını doldurduktan iki ay sonra (19.7.1582) sünnet olmuş demektir ki sünnet olmak için ileri bir yaştır. Bu bakımdan Lokmân'ın verdiği tarihin daha doğru olduğu değerlendirilebilir. Nitekim III. Mehmed'in doğumu için Osmanlı devlet salnâmelerinde ay ve günüyle Edirnevî ve Müneccimbaşı'nın verdiği tarih yazılıdır.¹⁵ Bütün bu kayıtların arasını bulabilecek bir ihtimal de şu olabilir: Selânikî'nin doğduğunu bildirdiği şehzade, yaşını doldurmadan vefat etmiş ve bir sene sonra doğan diğer şehzadeye yine Mehmed ismi verilmiştir. III. Murad'ın çok sayıda kızı ve oğlunun bebek yaşta vefat ettiği ve Süleyman, Osman ve Cihangir isimindeki şehzadeleri öldükten sonra yeni doğan şehzadelerine bu isimlerin tekrar verildiği göz önüne alınırsa bu ihtimalin doğru olabileceği düşünülebilir.

1.2. Şehzade Murad'ın (III. Murad) Mahmud ismi konulan şehzadesinin Manisa'da doğumu, 29 Safer 980 Cuma günü (11.7.1572).¹⁶

10 Feridun Ahmed Bey, *Nüzhət-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sıgetvar: Sultan Süleyman'ın Son Seferi*, haz. H. Ahmet Arslantürk ve Günhan Börekçi, red. Abdülkadir Özcan, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s. 99.

11 “... sene erba'a ve seb'in ve tis'a mi'e Zilka'de'sinin yedinci günü ki yevmü'l-Cum'a idi, sabâha iki sâ'at kaldığı zamânda, vâlid-i mâcid-i kesîru'l-mehâmidleri Sultân Murâd Hân-ı bülend-âsitân hazretlerin şehzâde-i 'âli-şân iken livâ'-i Saruhan'ı mutasarrıf olduğu evân-ı behcet-iktirânda, Aydın sancağında vâki' Sart nâm kasaba kurbında bir çayırda vâki' olmuşıdı.” Abdurrahman Sağırlı, *Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü'l-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târih-i Âl-i Osman'ı (Metinleri, Tahlilleri)*, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000, s. 443 ve benzer metin s. 8 (tezin “Târih-i Âl-i Osman” bölümü); “On üçüncü pâdişâh Sultân Mehmed Hân zikrindedir. Vilâdeti 974 Zilka'de'sinin yedinci Cum'a gicesi sabâha iki sâ'at kala vukû' bulup mevlüdleri Saruhan sancağında Sart nâm kasaba kurbındaki sahrâda vukû' bulmuşdur.” Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Müneccimbaşı Târihi*, çev. Nedîm Efendi, III, İstanbul 1285, s. 577.

12 Süleyman Lokmacı, *Solak-zâde Tarihi*, s. 785.

13 Solakzâde Mehmed Hemdemî, *Târih-i Solakzâde*, İstanbul 1297, s. 620.

14 Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-Ebrâr el-Mübeyyinü bi-Hakâyıku'l-Ahbâr*, Bulak 1248, s. 445, 496.

15 *1325 Sene-i Hicriyyesine Mahsûs Salnâme-i Devlet-i 'Aliyye-i 'Osmâniyye*, İstanbul 1322, s. 30.

16 “Ve Ma'nisa'dan haber gelüp şehzâde-i cüvân-baht ve sezâ-vâr-ı tâc ü taht Sultân Murâd-ı 'âli-nihâd – râle bekâhu ve nâle münâhu – hazretlerinin hadika-i zât-ı behcet-kâm-rânî ve cüy-bâr-ı sülâle-i tayyibe-i câvidânilerinden bir

1.3. III. Murad'ın Süleyman ismi konulan şehzadesinin doğumu, 1-10 Şevval 984 (22-31.12.1576).¹⁷

1.4. III. Murad'ın Selim ismi konulan şehzadesinin doğumu, 6 Şevval 986'dan (6.12.1578) sonra.¹⁸

1.5. Şehzade Mehmed'in (III. Mehmed) Manisa'da bir şehzadesinin doğumu, 20 Muharrem 993'den (22.1.1585) önce.¹⁹

Lokmân, tomarın son bölümünde III. Mehmed devrine başlarken, içinde III. Mehmed'in isminin yazılı olduğu madalyonun çevresine sıralanmış olarak altı oğlunun isimlerini yazmıştır. Bunlar Selim, Korkud, Mahmud, Ahmed, İbrahim ve Mustafa'dır. Hasan Beyzâde ve Karaçelebizâde, III. Mehmed'in oğullarını Mahmud, Selim, Cihangir, Ahmed ve Mustafa olarak vermektedir.²⁰ Atâyî ise sadece III. Mehmed'in padişahlığı döneminde vefat eden Selim ve katledilen Mahmud ile padişah olan Ahmed ve Mustafa'nın isimlerini zikretmektedir.²¹

Görüldüğü kadarıyla Lokmân dışındaki kaynaklar, III. Mehmed'in 993'te doğmuş bir şehzadesinden bahsetmemektedir. Babası III. Murad'ın aynı günlerde doğan bir şehzadesinin ismi de Cihangir olduğuna göre III. Mehmed'in bu şehzadesinin, sadece Lokmân'ın yazdığı Korkud isimli şehzade olduğu ve muhtemelen küçük yaşta vefat ederek Manisa'daki Şehzadeler Türbesi'ne defnedildiği tahmini yürütülebilir.

1.6. III. Murad'ın Süleyman ve Cihangir isimli iki şehzadesinin aynı günde doğumu, 21 Muharrem 993 (23.1.1585).²²

Lokmân, şehzadelerin isimlerini burada söylemese de birkaç ay sonra her ikisinin vefatlarını kaydederken isimlerini de zikretmektedir.²³ Selânikî de aynı gece doğan bu şehzadelerin isimlerini, vefatlarını anlatırken Süleyman ve Cihangir olarak yazmaktadır.²⁴ III. Murad'ın daha

nihâl-i 'ayş ü şâdmânî ve şehzâde-i sa'îdü'l-vücûd-ı hâkânî ve semere-i ravza-i 'ömr-i câvidânî Safer-i mezbûrun [980] selhi vâki' olan Cum'a günü gur-re-i mâh-ı Rebî' gibi burc-ı şerefden tulû' idüp ve Sultân Mahmûd nâm konılmış." Metin, TOS¹²⁰⁻¹. Lokmân dışındaki kaynaklarda bu olaya dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

17 "Bu esnâda burc-ı saltanatdan bir necm-i rahşân tulû'idüp Sultân Süleymân nâmiyle tesmiye kılındı." Metin, TOÜ¹⁰³. Lokmân dışındaki kaynaklarda bu olaya dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

18 "Bu esnâda pâdişâh-ı 'âlem-penâhün sülâle-i tayyibelerinden bir şehzâde-i celîlü'l-kadr vücûda gelüp Sultân Selîm nâmi ile tesmiye kılındı." Metin, TOÜ¹⁵¹. Lokmân dışındaki kaynaklarda bu olaya dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

19 "Ve mâh-ı mezbûrun [993 Muharrem] yigirmisinde Ma'nisa'dan ulak gelüp sa'âdetlü şehzâde – *tâle bekâhu* – hazretlerinin bir ferzend-i ercümendleri – *tavvelallâhu 'umrahü'l-'azîz* – vücûda geldiği müjdeyi getirüp ri'âyet kılındı." Metin, TOÜ³⁸⁴⁻⁵.

20 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi, Metin ve İndeks (1003-1045/1595-1635)*, III, haz. Şevki Nezihî Aykut, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004, s. 765-766; Karaçelebizâde Abdülazîz Efendi, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 496.

21 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'îku'l-Hakâ'ik fî Tekmiletî's-Şakâ'ik, Nev'îzâde Atâyî'nin Şakâ'ik Zeyli (İnceleme-Tenkitli Metin)*, II, haz. Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2017, s. 1282.

22 "Ve hemân ol günün yarındası sa'âdetlü pâdişâhımız – *e'azzallâhu ensârahû* – hazretlerine cenâb-ı Hakk – *celle ve 'alâ*-dan iki şehzâde – *tâle bekâhumâ* – nasîb olmagla cümle-i erkân el öpüp şükrân-ı ni'metle füzûnî-i sürûr u behcete mücib oldı." Metin, TOÜ³⁸⁵.

23 "Ve mâh Cemâziye'l-evvel'ün ikisinde Harem-i Hümâyûn'da Şehzâde Cihângir – *tâbe serâhu* – intikâl idüp ..." TOÜ³⁹²; "Ve mâh-ı mezbûrun evâhirinde Şehzâde Sultân Süleymân – *tâbe serâhu* – vefât idüp ..." Metin, TOÜ³⁹⁶.

24 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 155.

evvel vefat eden Süleyman isminde bir şehzadesi olduğuna göre bu şehzadesine de aynı ismi koymasından, dedesinin ismini taşıyan bir oğula sahip olmayı arzu ettiğini anlıyoruz.

2. Hanedan Vefatları

2.1. Kanûnî Sultan Süleyman'ın vefatı, 21 Safer 974 Cumartesi gecesi (7.9.1566).²⁵

Kanûnî'nin vefat ettiği Sigetvar Seferi'nde hadise mahallinde olan iki tarihçiden Feridun Ahmed Bey, Padişah'ın vefat tarih ve saatini “974 Safer'inin yirmi birinci Cumartesi gecesi yedinci saat geçip sekizinci saate girildiğinde” şeklinde vermektedir.²⁶ Harp sahasında bulunan diğer tarihçi Selânikî ise vefat tarihini “974 Safer ayının yirmi ikinci Cumartesi gecesi sabaha dört saat kala” şeklinde aktarmaktadır.²⁷

Dönemin diğer tarihçilerinden Mehmed Zaîm sadece Safer,²⁸ Cenâbî 13 Safer,²⁹ Âlî ise 974 Safer'inin yirmi ikinci gecesi dokuzuncu saatte³⁰ ifadelerini kullanmaktadır.

Kanûnî'nin vefat tarihini daha sonraki dönem tarihçilerinden Hasan Beyzâde, 974 Safer'inin yirmi ikinci gecesi dokuzuncu saatte,³¹ Edirnevî, 974 Safer'inin yirmi ikinci gününün gecesi dokuz buçuk saat geçtikten sonra (bir nüshasında dokuzuncu saatte),³² Peçevî, Safer ayının yirmi ikinci Perşembe gününün gecesi dokuzuncu saatte,³³ Solakzâde, 974 Safer'inin yirmi ikinci Cumartesi gecesi dokuzuncu saatte,³⁴ Karaçelebizâde, 22 Safer gecesi,³⁵ Münecimbaşı, Safer'in yirmi ikinci gecesi saat sekiz buçukta³⁶ şeklinde vermektedir.

25 “İttifâk bu hâletde ki sene-i mezbûre [974] Safer'inün yigirmi birinci gecesi vâkı' olan leyletü's-Sebt idi, harb u kıtâlden aslâ ferâgat olunmayup leşker-i enbûh gürûh gürûh fırsat ile yürümiş üzre idiler ki hufyeten nâgâh müşîr-i akdem hazretlerine içerüde mahrem-i râz-ı hudâvendigârî olan ağadan mühürlü tezkire gelüp vezîr-i müşârun-ileyh bizzât açup hazret-i Süleymân-mekân hâk-dân-ı cihândan gülzâr-ı cinâna buyurdıkları haber-i mûhiş-i dil-sûz-ı âteş-êndüz âheste remzile iş'âr olındığı için gâffet ile 'aceb vâkı'a-i hâyileye ugrayup firâset ile Feridûn kulları fehmi itmegin hemân tezkire mücebince girü içerüsüne haber gönderüp bu vechle ...” Metin, TOK²⁹⁹⁻³⁰⁰.

26 Feridun Ahmed Bey, *Nûzhet-i Esrâr*, s. 140.

27 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 39.

28 Ayşe Nur Sır, *Mehmed Za'im, Câmi'ü'l-Tevârih (202a-327b Giriş-Tenkitli Metin-Sözlük-Dizin)*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2007, s. 391.

29 Mehmet Canatar, *Müverrih Cenabi Mustafa Efendi ve Cenabi Tarihi*, I, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993, s. 239.

30 Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, no. Y/546, vr. 353a; Cemal Göçmen, *Gelibolulu Mustafa Âli'nin Heft Meclisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2009, s. 60.

31 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi, Metin (926-1003/1520-1595)*, II, haz. Şevki Nezihi Aykut, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2004, s. 150.

32 Abdurrahman Sağırlı, *Nuhbetü'l-Tevârih*, s. 253.

33 Aysel Yılmaz, *Peçevi Tarihi (150b-184a Metin, Edisyon Kritik, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2005, s. 46.

34 Süleyman Lokmacı, *Solak-zâde Tarihi*, s. 681.

35 İbrahim Özgül, *Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi'nin Ravzatü'l-Ebrâr Adlı Eseri (1299-1648), Tahlil ve Metin*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2010, s. 130.

36 Münecimbaşı Ahmed Dede, *Münecimbaşı Târîhi*, III, s. 516.

2.4. II. Selim'in oğlu Şehzade Mehmed'in vefatı ve babaannesi Hürrem Sultan'ın türbesine defni, 11-20 Cemaziyevvel 980 (19-28.9.1572).³⁷

Lokmân, Şehzade'nin küçük yaşta vefat ettiğini bildirmekte, Atâyî, ölümünün vebadan olduğunu belirtmekte ve vefat tarihini 980 Rebiyülahir'i olarak vermektedir.³⁸ Karaçelebizâde ise sadece vefat yılını 980 olarak kaydetmektedir.³⁹ Ayvansarâyî, Hürrem Haseki Sultan Türbesi'ndeki sandukalardan birinin II. Selim'in oğlu Şehzade Mehmed'e ait olduğunu zikretmektedir.⁴⁰

2.5. II. Selim'in vefatı, 29 Şaban 982 Salı (14.12.1574).⁴¹

II. Selim'in vefatını Mehmed Zaîm Şaban'ın son günü,⁴² Cenâbî 28 Şaban Pazartesi güneş batarken,⁴³ Selânîkî Ramazan'ın ilk günü güneş doğarken,⁴⁴ Hasan Beyzâde ve Âlî 18 Şaban 982 Pazartesi güneş batarken, Zemherir'in ikinci günü,⁴⁵ Edirnevî 28 Şaban 982 Pazartesi güneş batarken, Zemherir'in (bir nüshasında Erbaîn'in) ikinci günü,⁴⁶ Peçevî Zemherir'in ikinci günü Pazartesi (18 Şaban 982 tarihini verdikten sonra Padişah'ın Topkapı Sarayı'ndaki hamamda ayağı kayarak bir yanı üzerine düşmesi ile başlayan hastalığını anlatarak başlamaktadır),⁴⁷

37 “Ve bu cânibde mâh-ı Cemâziye'l-evvel'ün [980] evsâtı idi ki hadîka-i saltanat gonçelerinden merhûm şehzâde Sultân Mehmed – ‘aleyhi'r-rahmetü mine'l-Meliki ş-Samed-ün vücûd-ı latifleri şükûfte vü handân olmamışken harâret-i bâhûra uğrayup nesîm-i hayât-bahş cennât arzûsıyla nakl-i mekân idüp câmi'-i şerîf-i pâdişâh-ı huld-âşîyân magfûrun-leh Sultân Süleymân Hân'un ... bâğçe-i latifinde cedde-i mu'azzamaları – ‘aleyhim ve ‘aleyha'r-rahme – ile hem-civâr kılındı.” Metin, TOS¹³⁶⁻⁷.

38 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 721, 730.

39 Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 455; İbrahim Özgül, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 147 [Tezde *Ravzatü'l-Ebrâr*'ın metni, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, no. 3206 nüshası esas alınarak Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Efendi, no. 1201, Pertev Paşa, no. 485 ve Reisülküttab Mustafa Efendi, no. 650 nüshaları ile karşılaştırılmıştır. Şehzade Mehmed'in vefat tarihi sadece Ayasofya nüshasında (vr. 200b) 970, diğerlerinde ise (Vehbi Efendi, vr. 183b, Pertev Paşa, vr. 153b, Reisülküttab Mustafa Efendi, vr. 245b) 980 olarak yazılmıştır. Ancak bu husus tezde bir dipnot ile belirtilmemiştir. Yurt içi ve yurt dışındaki kütüphanelerde çok sayıda nüshası bulunan eserin, bakabildiğimiz nüshalarından Nuruosmaniye Kütüphanesi, no. 3149 (vr. 177a), no. 3150 (vr. 137b) ve no. 3151 (vr. 286b), Süleymaniye Kütüphanesi, Hazreti Nasuhi Dergâhı, no. 266 (vr. 354a) ve Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, no. 762'de (vr. 214b) de 980 tarihi yazılmıştır. Matbu nüshada da bu tarihin tercih edilmesi, Ayasofya nüshasındaki kaydı 980 yerine sehven 970 yazıldığını göstermektedir].

40 Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, Alî Sâtu'Efendi, Süleymân Besîm Efendi, *Hadikatü'l-Cevâmi'* (*İstanbul Câmileri ve Diğer Dini-Sivil Mi'mârî Yapılar*), haz. Ahmet Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul 2001, s. 57. Latine edilmiş bu neşirde, matbu nüshadaki ilgili cümle atlanmıştır (Hüseyin Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-Cevâmi'*, I, İstanbul 1281, s. 17).

41 “Tâ ki mâh-ı mezbûrun (Şaban) selhi olan Şeşenbih günü mevâdd-ı müştedde dimâğdan ‘asablarına munsabb olup ve bi'l-küllüyye harekete mecâl kalmayup ve ... hümâ-yı rûh-ı pür-fütûhi ‘azm-i ‘âlem-i ‘ulvî kılup ...” Metin, TOS²²⁰⁻².

42 Ayşe Nur Sır, *Câmi'ü'l-Tevârih*, s. 414.

43 Mehmet Canatar, *Cenabi Tarihi*, I, s. 245 (Tezde sehven “yirmi sekizinci” yerine “yirminci” yazılmıştır. *Cenabi Tarihi*'nin Osmanlı tarihine ayrılmış kısmının müellif tarafından Türkçeye tercüme edilmiş hâlinin bulunduğu *Dürr-i Mekkûn ve Sırr-ı Masûn* isimli eserin tezde kullanılan Nuruosmaniye Kütüphanesi, no. 3107 (vr. 192b) nüshasından böyle olduğu kontrol edilmiştir).

44 Selânîkî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânîkî*, s. 98.

45 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, II, s. 244-5 (Ş.N. Aykut daha önce geçen “... bir ay mîkdârı gâh sıhhat ve gâh hummâ ‘avdet eylemekle ...” ifadesini fark etmediğinden Seyyid Lokmân'ın verdiği tarihi, Recep ayı şeklinde hatalı nakletmiştir); Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, vr. 450b.

46 Abdurrahman Sağırlı, *Nuhbetü'l-Tevârih*, s. 334.

47 Kadir Akıllı, *Peçevî Tarihi (184b-218a Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008, s. 24-25.

Solakzâde ve Müneccimbaşî 28 Şaban 982 Pazartesi güneş batarken,⁴⁸ Karaçelebizâde 27 Şaban 983,⁴⁹ Atâyî 28 Şaban 982⁵⁰ tarih ve tarifleriyle vermektedirler.

2.6. III. Murad'ın cülusu üzerine babası II. Selim'in beş şehzadesinin katli ve ertesi gün babalarının yanına defni, 8 Ramazan 982 Çarşamba (22.12.1574).⁵¹

Lokmân, tomarda II. Selim devrine başlarken içinde II. Selim'in isminin yazılı olduğu bir madalyonun çevresine sıralanmış olarak sekiz oğlunun isimlerini Murad, Süleyman, Osman, Cihangir, Abdullah, Mustafa, Mehmed ve Mahmud şeklinde vermektedir. Murad padişah olmuş, Mehmed 1572'de vefat etmiştir. Lokmân, kalan altı şehzadeden babalarının vefatında sağ olan ve katledilen beş tanesinin isimlerini yazmamaktadır. Karaçelebizâde ve Atâyî, II. Selim'in yedi oğlunu kaydetmekte, Mahmud'un ismini vermemektedir.⁵² Dört müellif de katledilen şehzadelerin isimlerini Süleyman, Osman, Cihangir, Abdullah ve Mustafa olarak zikretmektedir. Edirnevî ve Müneccimbaşî, katledilen beş şehzadeden sadece Mustafa, Süleyman ve Osman'ın ismini yazmaktadır.⁵³ Âlî, katledilen şehzadelerin isimlerini Mustafa, Osman, Süleyman, Selim ve Mehmed olarak vermektedir.⁵⁴

Selânikî de Lokmân gibi şehzadelerin 8 Ramazan Çarşamba günü boğdurulup 9 Ramazan Perşembe günü defnedildiklerini yazmaktadır.⁵⁵ Âlî, Hasan Beyzâde, Solakzâde ve Müneccimbaşî, II. Selim ile şehzadelerin cenaze namazlarının Ramazan'ın sekizinci Çarşamba günü kılındığını yazmalarına rağmen şehzadelerin ertesi gün defnedildiklerini belirtmemektedirler.⁵⁶ Peçevî, III. Murad'ın Ramazan'ın sekizinci günü cülus ettiğini, II. Selim ve beş şehzadesinin cenaze namazlarının ertesi gün kılındığını yazmakta, definler ve şehzadelerin ne zaman katledildiği konusunda bilgi vermemektedir.⁵⁷ Karaçelebizâde, beş şehzadenin cülus günü katledildiğini yazmaktadır.⁵⁸ Edirnevî, III. Murad'ın Ramazan'ın sekizinci günü Çarşamba gecesi Topkapı Sarayı'na geldiğini, II. Selim ve beş şehzadesinin cenaze namazlarının ertesi gün kılındığını yazmakta, ancak şehzadelerin ne zaman katledildiğini açık bir şekilde belirtmemektedir.⁵⁹

48 Süleyman Lokmacı, *Solak-zâde Tarihi*, s. 708; Müneccimbaşî Ahmed Dede, *Müneccimbaşî Târîhi*, III, s. 520, 532.

49 İbrahim Özgül, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 146.

50 Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 723.

51 "... getirüp ve babalarıyla âhret seferin ihtiyâr iden rahmetlü beş nefer şehzâdelerün dahi namâzları kılınup ve bi'l-cümle götürülüp hayme-i 'adniyyede hazret-i magfîret-penâhun kurbında konlup ve ol gice medfenleri tekmlil kılınup yarındası ki Pençşenbih günü idi, hâk-i rahmete teslim olunup ..." Metin, TOÜ¹⁴⁻⁵.

52 İbrahim Özgül, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 147; Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 730.

53 Abdurrahman Sağırlı, *Nuhbetü'l-Tevârih*, s. 335; Müneccimbaşî Ahmed Dede, *Müneccimbaşî Târîhi*, III, s. 520.

54 Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, vr. 475a.

55 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 102.

56 Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, vr. 450b-451a; Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, II, s. 246-8; Süleyman Lokmacı, *Solak-zâde Tarihi*, s. 708, 710; Müneccimbaşî Ahmed Dede, *Müneccimbaşî Târîhi*, III, s. 520, 532.

57 Kadir Akıllı, *Peçevî Tarihi*, s. 25; Peçevî İbrahim Efendi, *Târîh-i Peçevî*, I, İstanbul t.y., s. 504 (Tezde "Ve irtesi" ifadesi sehven "Vartası" olarak okunmuştur).

58 İbrahim Özgül, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 147.

59 Abdurrahman Sağırlı, *Nuhbetü'l-Tevârih*, s. 334-5.

Atâyî, III. Murad'ın Ramazan'ın sekizinci Çarşamba günü cülus ettiğini, II. Selim ve o gün katledilen beş şehzadesinin cenaze namazlarının aynı gün kılındığını, ancak mezar yerlerinin hazır olmaması sebebiyle şehzadelerin ertesi gün defnedildiğini yazmaktadır.⁶⁰

2.7. Kanûnî'nin oğlu Şehzade Mehmed'in kızı Hümaşah Sultan'ın eşi Ferhad Paşa'nın vefatı ve Eyüp Sultan'daki türbesine defni, 23 Şevval 982 Cumartesi (5.2.1575).⁶¹

Lokmân burada, Ferhad Paşa'nın damat olduğundan bahsetmemektedir. Ancak daha önce Yeniçeri ağası iken Kastamonu sancakbeyi olduğunu ve 1555'te beşinci vezir olarak İstanbul'a geldiğinde Şehzade Mehmed'in kızı ile evlendiğini kaydetmektedir.⁶² Selânikî, Paşa'nın vefat tarihini 14 Şevval 982 Cumartesi günü temcid vakti olarak vermekte ve Şehzade Mehmed'in kızı Hüma Sultan'dan beş oğlu ve üç kızı kaldığını yazmaktadır.⁶³ Hasan Beyzâde, Paşa'nın 1571'de vezirlikten azlini anlatırken “*Şehzade Mehmed kerimesi Hümaşah Sultan'ın zevci*” olduğunu zikretmektedir.⁶⁴ Peçevî, Kanûnî devri devlet adamlarını anlatırken Ferhad Paşa'nın Şehzade Mehmed'in kızı ile evli olduğunu kaydetmektedir.⁶⁵ Atâyî, Sigetvar Seferi'nde bulunan devlet adamlarını anlatırken Ferhad Paşa için “*Şehzade Sultan Murad'ın kızın almış idi*” diyor ki şehzade ismi yanlış yazılmış olup “Şehzade Mehmed” olmalıdır. Paşa'nın vefat tarihi burada da 982 olarak kaydedilmiştir.⁶⁶

2.8. III. Murad'ın Süleyman isimindeki şehzadesinin vefatı ve Ayasofya Camii haziresindeki Şehzadeler Türbesi'ne defni, 7 Rebiyülevvel 985'den (25.5.1577) sonra.⁶⁷

Lokmân dışındaki kaynaklarda bu olaya dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Ayvansarâyî, Ayasofya Camii haziresindeki hanedan türbelerinden Şehzadegân Türbesi'ndeki beş sandukanın III. Murad'ın dört oğlu ve bir kızına ait olduğunu yazmakta, ancak bunların isimlerini vermemektedir.⁶⁸ Hakkı Önkal, Osmanlı hanedan türbelerini anlattığı eserinde, bu türbenin yapılış tarihinin bilinmediğini, ancak III. Murad Türbesi'nden önce ve III. Murad hayattayken vefat eden çocukları için yapıldığı tahminini yürütmektedir.⁶⁹ Lokmân'ın, “*şehzadenin, dedesi II. Selim'in yakınında ama ondan ayrı bir türbeye defnedildiği*” şeklindeki ifadesinden, söz konusu türbenin 1577'den önce yapıldığı ve içindeki sandukalardan birinin, III. Murad'ın şehzadelerinden Süleyman'a ait olduğu böylece belirlenmiş olmaktadır.

60 Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 723.

61 “Cum'a günü ki mâh-ı mezbûrun (Şevval) yigirmi ikisi idi, ... Ve yarındası Şenbih günü vezâretten müttekâ'id merhûm Ferhâd Paşa vefât idüp hazret-i Eyyûb semtinde medfûn olan evlâd-ı emcâdı kurbında defn olundu.” Metin, TOÜ³¹⁻².

62 “Ba'dehû Kastamonı sancağı virilen Ferhâd Bey vezîr-i hâmis olup İstanbul'a geldükde merhûm Şehzâde Sultân Mehmed kerimesine 'akd-i nikâh olup sûr-i pür-sürûrlar olındı.” Metin, TOK²¹⁰⁻¹

63 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 110-1.

64 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, II, s. 217.

65 Sevda Gülakan, *Peçevi Tarihi (Yazma Nüshaların Tanıtımı, 1b-20b Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2004, s. 51.

66 Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 473.

67 “Ve Şehzâde Sultân Süleymân gülşen-i cennete revân olup Ayasofya kurbında cedd-i 'adn-âşiyânları civârında başka türbede riyâd-ı hulda karîn ve medfûn olındı.” Metin, TOÜ¹⁰⁸.

68 Ayvansarâyî Hüseyin Efendi vd., *Hadikatü'l-Cevâmi'*, s. 46.

69 Hakkı Önkal, *Osmanlı Padişah Türbeleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 176.

2.9. Kanûnî'nin oğlu Şehzade Mehmed'in kızı Hümaşah Sultan'ın vefatı ve babasının türbesine defni, 7 Rebiyülevvel 985'den (25.5.1577) sonra.⁷⁰

Selânikî de Lokmân gibi, Sultan'ın ismini “Hümâ” olarak zikretmektedir.⁷¹ Hasan Beyzâde ise “Hümâşâh” olarak vermiştir.⁷² İstanbul'daki Şehzade Camii haziresindeki türbelerden Fatma Sultan Türbesi'ndeki iki kabirden biri Hümaşah Sultan'ın kızına aittir ve ayakucu taşında “*Fâtıma Sultân bint Hümâşâh Sultân bint Şehzâde Sultân Mehmed Hân*” yazılıdır.

Ayvansarâyî, Hümaşah Sultan'ın sandukasının Şehzade Mehmed Türbesi'nde babasının sol tarafında bulunduğunu zikretmektedir.⁷³

2.10. II. Selim'in kızlarından Şah Sultan'ın eşi Dördüncü Vezir Zal Mahmud Paşa'nın vefatı ve Eyüp Sultan'da defni, 5 Şaban 985 Cuma'dan (18.10.1577) sonra.⁷⁴

Atâyî, Paşa'nın vefatını 1 Şaban olarak vermektedir.⁷⁵ Ayvansarâyî, 970 olarak kaydetmektedir ki bu bilgi yanlıştır.⁷⁶ Peçevî, tarih vermeden Şah Sultan ile eşi Zal Mahmud Paşa'nın rivayete göre aynı gün hastalanarak birbirleriyle helalleştikleri ve kucaklaşarak aynı yerde vefat ettiklerini aktarmaktadır.⁷⁷

2.11. II. Selim'in kızlarından Şah Sultan'ın vefatı ve eşi Zal Mahmud Paşa'nın yanına defni, 5 Şaban 985 Cuma'dan (18.10.1577) sonra.⁷⁸

Atâyî, Paşa'nın vefatını 1 Şaban, Sultan'ın vefatını 22 Şaban 985 (4.11.1577) Pazar olarak vermektedir.⁷⁹

2.12. II. Selim'in kızlarından Gevherhan Sultan'ın eşi Piyale Paşa'nın vefatı ve yaptırdığı cami yanına defni, 11-20 Zilkade 985 (20-29.1.1578).⁸⁰

70 “Ve merhûme Hümâ Sultân intikâl idüp babaları Şehzâde Sultân Mehmed kubbesinde hâk-i rahmete teslim eylediler.” Metin, TOÜ¹¹².

71 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 36, 111, 171, 283, 454.

72 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, II, s. 217.

73 Ayvansarâyî Hüseyin Efendi vd., *Hadikatü'l-Cevâmi'*, s. 54. Mehmed Süreyyâ, Hümaşah Sultan'ın III. Murad devri başlarında vefat ettiğini yazmaktadır (Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i 'Osmânî yâhud Tezkire-i Meşâhîr-i 'Osmâniye*, I, İstanbul 1308, s. 88).

74 “Bu esnâda Vezîr-i râbi'Zâl Mahmûd Paşa intikâl idüp hazret-i Ebâ Eyyüb-i Ensârî – *aleyhi rahmetü'l-Bârî* – kurbında defn olındı.” Metin, TOÜ¹¹⁵⁻⁶.

75 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'îku'l-Hakâ'ik*, I, s. 730, 733.

76 Ayvansarâyî Hüseyin Efendi vd., *Hadikatü'l-Cevâmi'*, s. 340.

77 Aysel Yılmaz, *Peçevi Tarihi*, s. 67. Mehmed Süreyyâ da muhtemelen Peçevî'den alarak 988 Şaban'ında Sultan ile eşi Paşa'nın aynı gecede vefat ettiğini yazmaktadır. Bu da yine yıl olarak Seyyid Lokmân ve Atâyî'nin verdiği tarihlerle uyusmamaktadır (Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i 'Osmânî*, I, s. 45).

78 “Ve merhûme Zâl Mahmûd Paşa sultânı dahi intikâl idüp zevci kurbında hâk-i rahmete teslim olındı.” Metin, TOÜ¹¹⁶.

79 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'îku'l-Hakâ'ik*, I, s. 730. Mehmed Süreyyâ, Şah Sultan'ın 988 Şaban'ında, eşi Zal Mahmud Paşa ile aynı gecede vefat ettiğini yazmaktadır ki yıl olarak Lokmân ve Atâyî'nin verdiği tarihlerle uyusmamaktadır (Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i 'Osmânî*, I, s. 45).

80 “Ve mâh-ı Zî'l-ka'de'nün evâsıtında merhûm Vezîr Piyale Paşa intikâl idüp Kâsımpaşa'da binâ eylediği câmi'-i şerîf kurbında defn olındı.” Metin, TOÜ¹¹⁹.

Atâyî, Paşa'nın vefatını 978 olarak kaydetmektedir.⁸¹ Ancak eserinin başka bir yerinde de 979 olarak geçmektedir.⁸² Solakzâde ise II. Selim devrinin son zamanlarında, 981'de İstanbul'da vefat ettiğini yazmaktadır.⁸³ Müneccimbaşı, III. Murad zamanında vefat etti demekte, ancak muhtemelen Solakzâde'yi kastederek II. Selim zamanında 981'de vefat ettiği yolunda bazı rivayetler olduğunu bildirmektedir.⁸⁴

2.13. Kanûnî'nin kızı Mihrümah Sultan'ın vefatı ve babasının türbesine defni, 11-20 Zilkade 985 (20-29.1.1578).⁸⁵

Karaçelebizâde ve Atâyî, Sultan'ın vefatını 985 Zilkade'si olarak kaydetmektedir.⁸⁶

2.14. Sadrazam Sokollu Mehmed Paşa'nın şehit edilmesi ve ertesi gün Eyüp Sultan'da kendi yaptırdığı türbesine defni, 21 Şaban 987 Pazar (11.10.1579).⁸⁷

II. Selim'in kızı İsmihan Sultan'ın eşi olan Paşa'nın vefat tarihini Hasan Beyzâde 8 Şaban 987 Pazar⁸⁸, Âlî ve Edirnevî 20 Şaban 987 ikinci namazından sonra,⁸⁹ Selânikî 20 Şaban 987 Pazar,⁹⁰ Peçevî 8 Şaban 987 Pazar akşam namazından sonra,⁹¹ Karaçelebizâde ve Müneccimbaşı 987 Şaban,⁹² Atâyî 27 Şaban 987⁹³ olarak vermektedirler.

2.15. Kanûnî'nin kızı Mihrümah Sultan'ın kızı Ayşe Hanımsultan'ın eşi Sadrazam Semiz Ahmed Paşa'nın vefatı ve ertesi gün Edirnekapı Camii yakınına defni, 12 Rebiyülevvel 988 Çarşamba gecesi (27.4.1580).⁹⁴

Lokmân, Hanımsultan'ın ismini yazmamaktadır. Ancak Selânikî, Âlî ve Atâyî, "Ayşe Sultan" olarak zikretmekte,⁹⁵ Uluçay "Ayşe Hümaşah" olarak vermektedir.⁹⁶

81 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 477, 730, 733.

82 *Age.*, I, s. 475.

83 Süleyman Lokmacı, *Solak-zâde Tarihi*, s. 972.

84 Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Müneccimbaşı Târîhi*, III, s. 532.

85 "Ve andan sonra merhûm Rüstem Paşa sultânı intikâl idüp vâlid-i hilâfet-menkabetleri olan Sultân Süleymân Hân'un türbe-i münevvereleri içinde hâk-i rahmete teslim eylediler." Metin, TOÜ¹¹⁹⁻²⁰.

86 Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 458; İbrahim Özgül, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 149; Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 467. Mehmed Süreyyâ, 964 veya 965'de vefat etmiştir diyor ki bu bilgi tamamen yanlıştır (Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i 'Osmâni*, I, s. 83).

87 "Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci vâki' olan Yekşenbih günü Vezîr-i a'zam Mehemmed Paşa bir fidâyî divânenün bıçağı zahmî ile ikinci divânında bi-takdirillâh şehid oldı." Metin, TOÜ¹⁶⁶⁻⁷.

88 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, II, s. 276-9.

89 Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, vr. 506a; Abdurrahman Sağırılı, *Nuhbetü'l-Tevârih*, s. 376.

90 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 124-5.

91 Sevda Gülakan, *Peçevî Tarihi*, s. 49.

92 İbrahim Özgül, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 151; Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Müneccimbaşı Târîhi*, III, s. 577.

93 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 473.

94 "Ve mâh-ı mezbûrun on ikisi vâki' olan Çehârşenbih gicesi Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa fevt olup ve yarındası kuşlık zamânı ref' olunup Edirnekapusu'nda olan câmi'-i şerîf hareminde defn olunup türbe tertîb kılındı." Metin, TOÜ¹⁷⁹⁻⁸⁰.

95 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 130; Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, vr. 451a; Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 732.

96 M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, 2. bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1985, s. 39.

Paşa'nın vefat tarihini Selânikî ve Karaçelebizâde Rebiyülevvel 988,⁹⁷ Münecimbaşı 13 Rebiyülevvel 988,⁹⁸ Atâyî 13 Rebiyülevvel 988 Çarşamba⁹⁹ olarak vermektedir. Edirnevî ise vefat tarihi olarak 988 Cemaziyelahir evâsıtı diyor ise de atf yaptığımız tezde, tenkitli metin için esas alınan nüsha ile karşılaştırılan diğer iki nüshada ve matbu nüshada böyle bir tarih verilmez.¹⁰⁰

2.16. Kanûnî'nin oğlu Şehzade Mehmed'in kızı Hümaşah Sultan'ın eşi Lala Mustafa Paşa'nın vefatı, 25 Cemaziyelahir 988 Cumartesi akşama doğru (6.8.1580).¹⁰¹

Paşa'nın vefat tarihini Âlî, Edirnevî, Peçevî ve Solakzâde 25 Cemaziyelahir 988,¹⁰² Atâyî 988¹⁰³ olarak vermektedir.

2.17. Kanûnî'nin kızı Mihrumah Sultan'ın kızı Ayşe Hanımsultan'ın eşi Nişancı Feridun Ahmed Bey'in vefatı ve Eyüp Sultan'da defni, 21 Safer 991 Çarşamba (16.3.1583).¹⁰⁴

Selânikî 21 Safer 991 Çarşamba,¹⁰⁵ Hasan Beyzâde 21 Safer 991¹⁰⁶ ve Atâyî 22 Safer 991 Çarşamba¹⁰⁷ olarak kaydetmektedir.

2.18. II. Selim'in eşi ve III. Murad'ın annesi Nurbanu Valide Sultan'ın vefatı ve Ayasofya Camii haziresindeki II. Selim Türbesi'nde eşinin yanına defni, 22 Zilkade 991 Çarşamba (7.12.1583).¹⁰⁸

Selânikî 22 Zilkade 991 Çarşamba,¹⁰⁹ Karaçelebizâde 991 Zilkade'si,¹¹⁰ Atâyî 991 Zilkade'si evâhiri¹¹¹ olarak vermektedir.

97 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 128; İbrahim Özgül, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 152.

98 Münecimbaşı Ahmed Dede, *Münecimbaşı Târîhi*, III, s. 577.

99 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 473, 1039, 1065.

100 Abdurrahman Sağırlı, *Nuhbetü'l-Tevârih*, s. 380 (*Nuhbetü'l-Tevârih* nüshalarından bu tezde esas alınan Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi no. 589 nüshasında muhtemelen sehven bu tarih zikredilse de karşılaştırma yapılan Üniversitesi Kütüphanesi no. TY 6050 ve Süleymaniye Kütüphanesi, Lâleli no. 2109 nüshalarında ve matbu nüshada böyle bir tarih yoktur.); Mehmed b. Mehmed Edirnevî, *Nuhbetü'l-Tevârih ve'l-Ahbâr*, İstanbul 1276, s. 147.

101 “Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi beşi olan Şenbih günü gurûba karîb Vezîr Mustafâ Paşa fevt oldu.” Metin, TOÜ¹⁹⁰.

102 Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, vr. 2/506b; Abdurrahman Sağırlı, *Nuhbetü'l-Tevârih*, s. 381; Kadir Akıllı, *Peçevî Tarihi*, s. 43; Süleyman Lokmacı, *Solak-zâde Tarihi*, s. 737.

103 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 474.

104 “Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi biri vâkî' olan Çehârşenbih günü merhûm Nişancı Feridûn Beg intikâl idüp hazret-i Ebâ Eyyüb-i Ensârî – ‘aleyhi rahmetü'l-Bârî – kurbında defn olunup üzerinde türbe yapılmak fermân oldu.” Metin, TOÜ²⁸⁰.

105 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 139.

106 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, II, s. 311.

107 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 477, 734.

108 “Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi ikisi olan Çehârşenbih günü cennet-mekân vâlide sultân – *nevverallâhu mazca 'ahâ* – dâru'l-bekâya intikâl eylediler. ... Ayasofya kurbında Sultân Selîm Hân – ‘aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân – Türbesi'nde hâk-i rahmete teslim eylediler.” Metin, TOÜ³³²⁻⁴.

109 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 140.

110 İbrahim Özgül, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 153.

111 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 1045.

2.19. III. Murad'ın Cihangir isimli şehzadesinin vefatı ve Ayasofya Camii yakınına defni, 2 Cemaziyelevvel 993 (2.5.1585).¹¹²

Selânikî, Şehzade Cihangir'in 993 Receb'inin evâhîrinde vefat eden ikizi Şehzade Süleyman'dan birkaç gün sonra vefat ettiğini zikretmektedir. Lokmân, Şehzade'nin defnedildiği türbenin ismi vermemektedir. Ancak Selânikî, II. Selim Türbesi olduğunu yazmaktadır.¹¹³

2.20. III. Murad'ın diğer Süleyman isimli şehzadesinin vefatı ve Ayasofya Camii yakınına defni, 21-30 Receb 993 (19-28.7.1585).¹¹⁴

III. Murad'ın Süleyman ismini verdiği ikinci şehzadesidir. İlki 1576'da doğup altı aylıkken 1577'de vefat etmiştir. Selânikî, Şehzade Süleyman'ın 993 Receb'i evâhîrinde, birkaç gün sonra da ikizi Şehzade Cihangir'in vefat ettiğini zikretmektedir. Lokmân, defnedildiği türbenin ismini vermemektedir. Ancak Selânikî, II. Selim Türbesi olduğunu yazmaktadır.¹¹⁵

2.21. III. Murad'ın küçük yaşta bir kızının vefatı ve Ayasofya Camii yakınına defni, 1 Şaban 993 (29.7.1585).¹¹⁶

Selânikî, 993 Receb'i evâhîrinde vefat eden Şehzade Süleyman'dan birkaç gün sonra ikizi Cihangir'in ve iki yaşından küçük bir sultanın vefat ettiğini yazmaktadır. Lokmân, türbe ismi vermemektedir. Ancak Selânikî, hepsinin II. Selim Türbesi'ne defnedildiğini yazmaktadır.¹¹⁷

2.22. II. Selim'in kızı ve Rumeli Beylerbeyi Kalaylıkoz Ali Paşa'nın eşi İsmihan Sultan'ın doğum yaparken vefatı ve babasının türbesine defni, kendinden birkaç gün sonra doğurduğu oğlunun da vefatı, 1 Şaban 993'den (29.7.1585) sonra.¹¹⁸

Selânikî, doğumun Şaban'ın sekizinde olduğunu, Sultan'ın 10 Şaban 993 günü, Mahmud isimli bebeğin Ramazan ayı evâhîrinde 50 günlükken ettiğini vefat ettiğini, Sultan'ın babasının türbesine, bebeğin Eyüp Sultan'daki Sokollu Mehmed Paşa Türbesi'nde diğer kardeşlerinin yanına defnedildiğini yazmaktadır.¹¹⁹ Danişmend muhtemelen Selânikî'den alarak aynı tarihleri tekrarlamaktadır.¹²⁰

112 “Ve mâh Cemâziye'l-evvel'ün ikisinde Harem-i Hümâyûn'da Şehzâde Cihângîr – *tâbe serâhu* – intikâl idüp Ayasofya kurbında defn olunup bezl-i sadakât kılındı.” Metin, TOÜ³⁹².

113 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 155.

114 “Ve mâh-ı mezbûrun evâhîrinde Şehzâde Sultân Süleymân – *tâbe serâhu* – vefât idüp ve Ayasofya kurbında defn olunup hayrât-ı kesîre kılındı.” Metin, TOÜ³⁹⁶⁻⁷.

115 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 155. Mehmed Süreyyâ, III. Murad'ın 993'te küçük yaşta vefat eden Süleyman isimli şehzadesini zikretmektedir (Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i 'Osmânî*, I, s. 43).

116 “Ve mâh-ı Şa'bân'un gurresinde Harîm-i Hümâyûn'da bir küçek sultân – *tâbe serâhâ* – vefât idüp Ayasofya kurbında defn olunup bezl-i hasenât kılındı.” Metin, TOÜ³⁹⁷⁻⁸.

117 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 155.

118 “Ve Müşîr-i mükerrerem 'Ali Paşa'ya virilen merhûme İsmihân Sultân – *tâbe serâhâ* – ‘illet-i vaz' ile vefât idüp oğlı dahi birkaç gün kendüden sonra fevt oldı.” Metin, TOÜ³⁹⁸⁻⁹.

119 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 155-6.

120 İsmail Hâmi Danişmend, *İzâhlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, III, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972, s. 82.

2.23. İsmihan Sultan ile Sokollu Mehmed Paşa'nın kızı olan hanımsultanın eşi Vezir Cafer Paşa'nın vefatı ve Eyüp Sultan'da yaptırdığı tekkedeki türbesine defni, 1-30 Muharrem 995 (12.12.-10.1.1587).¹²¹

Lokmân, Cafer Paşa'nın damatlığından bahsetmemektedir. Ancak Selânikî ve Hasan Beyzâde, Sokollu'nun damadı olduğunu söylemektedir. Selânikî, Paşa'nın 19 Safer 995 günü vefat ettiğini, hamile olan eşinin daha sonra doğan ikiz çocuklarına Mehmed ve Cafer isimlerinin konulduğunu zikretmektedir.¹²² Hasan Beyzâde, Paşa'nın ihtiyar olarak 995'de vefat ettiğini yazmaktadır.¹²³

2.24. II. Selim'in kızı ve Siyavuş Paşa'nın eşi Fatma Sultan'ın vefatı ve babasının türbesine defni, 20 Şaban 998 (24.6.1590).¹²⁴

Selânikî, Sultan'ın 998 Şaban'ında erken doğum yaparak bir kız çocuğu dünyaya getirdiğini, bebeğin iki günlükken vefat ettiğini, Sultan'ın hastalanarak vefat ettiğini yazmaktadır.¹²⁵ Karaçelebizâde, 998 Şaban'ı olarak vermektedir.¹²⁶

Danişmend, Sultan'ın Siyavuş Paşa sadrazam olmadan vefat ettiğini yazıyorsa da bu bilgi yanlıştır.¹²⁷ Çünkü Paşa ilk defa 1582 sonunda, ikinci defa 1586 Nisan'ında sadrazam olmuştur. Zevcesi Sultan, ikinci sadrazamlığından azledildikten 3 sene sonra vefat etmiştir.

2.25. Kanûnî'nin kızı Mihrümah Sultan'ın kızı Ayşe Hanımsultan'ın Sadrazam Ahmed Paşa'dan olan oğlu Hersek Beyi Mehmed Bey'in şehit olması, 6 Şevval 1001'den (6.7.1593) önce.¹²⁸

Selânikî, Kilis sancağı beyi olarak zikrettiği Mehmed Bey'in 5 (nüshalardan birinde 1) Şevval 1001'den önce şehit olduğunu yazmaktadır.¹²⁹ Hasan Beyzâde, Bey'in şehadeti için tarih vermemekte, Kilis sancağı beyi demektedir.¹³⁰ Kâtip Çelebi, 5 Şevval 1001'de İstanbul'a gelen ulaklar, Rüstem Paşa'nın kızı oğlu, Hersek Beyi Mehmed Bey'in şehadeti haber verdi

121 "Ve der-i devletde olan Vezîr Ca'fer Paşa intikâl idüp hazret-i Ebâ Eyyüb-i Ensârî'de binâ eylediği tekve küşesinde olan türbede defn eylediler." Metin, TOÜ⁴⁵².

122 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 178-9.

123 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, II, s. 405.

124 "Ve mâh-ı mezbûrun yigirminci günü Siyavuş Paşa sâhibesi merhûme Sultân - tâbe serâhâ - sarây-ı âhirete intikâl idüp babası Sultân Selîm Hân - enârallâhu burhânehû-nün türbe-i 'adniyyelerinde defn olındı." (Sultanın isminin yazılacağı yerde boşluk bırakılmıştır.) Metin, TOÜ⁵⁴¹⁻².

125 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 222.

126 İbrahim Özgül, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 160. Mehmed Süreyyâ, vefat tarihini sehven 988 Şaban'ı olarak vermekte, ancak ikinci cildin sonundaki doğru-yanlış cetvelinde bu hata gösterilmemektedir (Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i 'Osmânî*, I, s. 60).

127 İsmail Hâmi Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, III, s. 63.

128 "Ve 'ıyd-i şerîfden sonra mâh-ı Şevvâl'ün altıncı günü Bosna'dan ulak gelüp Bosna Beğlerbeğisi Hasan Paşa ile Hersek beği olan merhûm Sadr-ı a'zam Ahmed Paşa mahdûmı Mehmed Beğ küffâr-ı hâk-sâr muhârebesinde şehîd oldukları 'arz olındukda derhâl nâyire-i gadab-ı hüsrevâne şu'le-efzûn olup Peç Seferi'ne 'azîmet-i hümâyûn mukarrer buyurıldı." Metin, TOÜ⁶⁰⁴⁻⁵.

129 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 321.

130 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, II, s. 383.

demektedir.¹³¹ Atâyî, Hersek beyi olduğunu ve şehadet haberinin İstanbul'a 6 Şevval 1001 günü ulaştığını kaydetmektedir.¹³² Âlî de Hersek beyi olduğunu yazmaktadır.¹³³ Karaçelebizâde, Hersek Beyi Mehmed Bey'in şehadetini 1001 Şaban'ı olarak vermektedir.¹³⁴

2.26. III. Murad'ın vefatı, 4 Cemaziyelevvel 1003 gecesi (15.1.1595).¹³⁵

III. Murad'ın vefat tarihini Selânikî, 9 Cemaziyelevvel 1003 Salı günü seher vakti Manisa'ya ulakların yola çıktığını yazmaktadır ki III. Murad'ın o gece vefat ettiğini gösterir.¹³⁶ Âlî 11 Cemaziyelevvel 1003 Pazar,¹³⁷ Hasan Beyzâde Cemaziyelevvel'in altıncı gecesi,¹³⁸ Edirnevî 8 Cemaziyelevvel 1003,¹³⁹ Peçevî 6 Cemaziyelevvel 1003 Pazar,¹⁴⁰ Kâtip Çelebi ve Atâyî 5 Cemaziyelevvel 1003 Pazartesi gecesi,¹⁴¹ Karaçelebizâde Cemaziyelevvel 1003,¹⁴² Müneccimbaşı bir yerde 8 Cemaziyelevvel 1003 diğer bir yerde Cemaziyelevvel'in beşinci gecesi¹⁴³ ve Solakzâde 8 Cemaziyelevvel 1003 (matbu nüshada 1003 Cemaziyelevvel'inin altıncı gecesi)¹⁴⁴ olarak kaydetmektedir.

2.27. III. Mehmed'in tahta geçmesi üzerine 19 şehzadenin katli ve ertesi gün babaları III. Murad ile birlikte definleri, 16 Cemaziyelevvel 1003 Cuma (27.1.1595).¹⁴⁵

Lokmân, tomarda III. Murad devrine başlarken içinde III. Murad'ın isminin yazılı olduğu bir madalyonun çevresine sıralanmış olarak yirmi beş oğlunun isimlerini Mehmed, Alaeddin, Mahmud, Hüseyin, Davud, Ömer, diğer Alaeddin, Ali, Korkud, İshak, Alemşah, Hasan, Yusuf, Yakub, Abdurrahman, Ahmed, Abdullah, Cihangir, Selim, Osman, Bayezid, Mustafa, diğer Cihangir, diğer Selim ve Süleyman şeklinde yazmıştır. Ayrıca isimleri öğrenildikten sonra yazılmak üzere Sultan III. Murad'ın şehzadeleri için 15 adet daha boş daire çizilmiştir. Muhtemelen doğar doğmaz veya bir-iki gün içinde vefat eden bu şehzadelerin isimlerini öğrenmek mümkün olmadığı için daireler boş kalmıştır. Ayrıca Lokmân, III. Murad'ın 1577 ve 1585'te vefat eden iki şehzadesinin adının da Süleyman olduğunu bildirdiğine göre bu listeye

131 Kâtip Çelebi, *Fezleke [Osmanlı Tarihi (1000-1065/1591-1655)]*, I, II, haz. Zeynep Aycibin, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2016, s. 18.

132 Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 1054.

133 Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, vr. 555b.

134 İbrahim Özgül, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 163.

135 “Ve mâh-ı Cemâziye'l-evvel'ün dördüncü gicesi dâr-ı fenâdan sarây-ı bekâya intikâl idüp....” Metin, TOÜ⁶⁸¹.

136 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 426.

137 Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, vr. 566b.

138 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, II, s. 425-6.

139 Abdurrahman Sağırlı, *Nuhbetü'l-Tevârih*, s. 442.

140 Peçevî İbrahim Efendi, *Târîh-i Peçevî*, II, İstanbul 1283, s. 162.

141 Kâtip Çelebi, *Fezleke*, s. 62; Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 1056.

142 İbrahim Özgül, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 166.

143 Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Müneccimbaşı Târîhi*, III, s. 535, 573.

144 Süleyman Lokmacı, *Solak-zâde Tarihi*, s. 783; Solakzâde Mehmed Hemdemî, *Târîh-i Solakzâde*, s. 620.

145 “Ve yarındası merhûm cennet-mekân ile âhîret seferin ihtiyâr iden on tokuz nefer şehzâdeler sah-n-ı Sarây-ı ‘Âmire başka başka ve mollâ hazretleri imâmetiyle namâzları kılınup ve her biri erkân-ı devletün ...” Metin, TOE¹⁷⁻⁸.

diğer Süleyman diye bir şehzadeyi de ilave etmemiz gerekir. Bu durumda III. Murad'ın ismi bilinen şehzadelerinin sayısı 26 olmaktadır.

Selânikî, III. Murad'ın kız ve erkek toplam 75 hatta sahih rivayete göre 100 çocuğunun doğduğunu, vefatında 19 şehzadesinin ve 27 kızının bulunduğunu yazmaktadır. 19 rakamına III. Mehmed'in dâhil olmadığını daha sonra 19 şehzadenin katledildiğini zikretmesinden anlıyoruz.¹⁴⁶ Hasan Beyzâde ve Peçevî, sadece katledilen şehzade sayısını 19 olarak zikretmektedir.¹⁴⁷ Solakzâde, 19 şehzadenin III. Mehmed'in tahta cülus ettiği 16 Cemaziyelevvel 1003 Cuma günü katledildiğini zikrederek isimlerini Mustafa, Osman, Bayezid, Selim, Cihangir, Abdullah, Abdurrahman, Hasan, Ahmed, Yakub, Alemşah, Yusuf, Hüseyin, Korkud, Ali, İshak, Ömer, Alaeddin ve Davud şeklinde saymaktadır. Solakzâde ayrıca, III. Murad'ın vefatında İbrahim Paşa'nın eşi Ayşe Sultan ile Halil Paşa'nın eşi Fatıma Sultan dışında 24 tane kızının hayatta olduğunu yazmaktadır.¹⁴⁸ Atâyî, katledilen şehzadelerin bebeklikten çıkmış olan dördünün isimlerinin Mustafa, Bayezid, Osman ve Abdullah olduğunu bildirerek bunlardan Mustafa'nın doğum tarihini 13 Zilhicce 993 (6.12.1585), Bayezid'inkini 994 olarak vermektedir.¹⁴⁹ Kâtip Çelebi, 4 yetişkin şehzade için Atâyî'nin verdiği bilgileri tekrar etmekte ve katledilen diğer şehzadelerden 14'ünün isimlerini Ömer, Korkud, Orhan, Hasan, Hüseyin, Selim, Alaeddin, Alemşah, Ahmed, Ali, Abdurrahman, Yusuf, Yakub ve Cihangir olarak zikretmektedir.¹⁵⁰ Karaçelebizâde, III. Murad'ın oğlan ve kız toplam 102 çocuğu doğduğunu, vefatında bunlardan III. Mehmed dışında 19 şehzade ve 27 tane kızının bulunduğunu zikretmekte, katledilen şehzadelerden büyükçe olan dördünden Mustafa, Bayezid, Osman ve Abdullah'ın doğum tarihlerini sırasıyla 993, 994, 997 ve 998 olarak vermektedir.¹⁵¹ Âlî, önce 18 şehzadeden dördünün 12'ser, onunun 8'er yaşında olduğu şeklinde bir bilgi vermekte, ancak daha sonra 19 şehzadenin katledildiğini zikretmektedir. Ayrıca III. Murad hayatta iken de 30'a yakın şehzadesinin vefat ettiğini, 26 kızının hayatta olduğunu yazmaktadır.¹⁵² Müneccimbaşı, III. Murad'ın 130 çocuğunun doğduğunu, vefatında III. Mehmed dışında 19 erkek 26 kız evladının kaldığını, 19 şehzadenin katledildiğini kaydetmektedir.¹⁵³

Selânikî'nin yazdıkları arasında, III. Murad'ın yedi adet hamile cariyesinin Eski Saray'a nakledildiği bilgisi de bulunmaktadır. Âlî'nin dikkat çektiği, III. Murad'ın vefatından sonra da şehzadelerinin doğduğu ve bunların da katledildiği bilgisini göz önüne aldığımızda bu şehzadelerin, Selânikî'nin sözünü ettiği cariyelerin bilahare doğurduğu şehzadeler olduğu söylenebilir.¹⁵⁴

146 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 435-6.

147 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, II, s. 433; Peçevî İbrahim Efendi, *Târîh-i Peçevî*, II, s. 164.

148 Solakzâde Mehmed Hemdemî, *Târîh-i Solakzâde*, s. 620-1.

149 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'îku'l-Hakâ'ik*, I, s. 1063.

150 Kâtip Çelebi, *Fezleke*, s. 64.

151 İbrahim Özgül, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 167.

152 Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, vr. 566b-567b (Halet Efendi, vr. 412a-b).

153 Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Müneccimbaşı Târîhi*, III, s. 536.

154 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 436; Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, vr. 567a (Halet Efendi, vr. 412b).

3. Hanedan Söz, Nişan, Nikâh ve Düğünleri

3.1. II. Selim'in kızı Fatma Sultan'ın Rumeli Beylerbeyi Siyavuş Paşa ile sözlenmesi, 13 Zilhicce 982 Cumartesi (26.3.1575).¹⁵⁵

3.2. II. Selim'in kızı Fatma Sultan'ın Rumeli Beylerbeyi Siyavuş Paşa ile nişan ve nikâh merasimlerinin yapılp 5 gün sürecek düğünlerine başlanması, 3 Rebiyülevvel 983 Pazar (12.6.1575).¹⁵⁶

3.3. Yedi ay kadar önce Ferhad Paşa'nın vefatıyla dul kalan Kanûnî'nin oğlu Şehzade Mehmed'in kızı Hümaşah Sultan ile Beşinci Vezir Lala Mustafa Paşa'nın nikâhlarının kıyılması, 18 Cemaziyelevvel 983 Perşembe (25.8.1575).¹⁵⁷

3.4. Kanûnî'nin oğlu Şehzade Mehmed'in kızı Hümaşah Sultan ile Ferhad Paşa'nın kızı olan hanımsultanın Kastamonu Sancakbeyi Mustafa Bey ile nikâhlarının kıyılması, 7 Rebiyülevvel 985'den (25.5.1577) sonra.¹⁵⁸

3.5. Kanûnî'nin kızı Mihrumah Sultan'ın kızı Ayşe Hanımsultan'ın, eşi Sadrazam Semiz Ahmed Paşa'nın vefatından 2 yıl kadar sonra Nişancı Feridun Ahmed Bey ile sözlenip bir ay kadar sonra nikâhlarının kıyılması, 11-20 Safer 990 (7-16.3.1582) ve 1-10 Rebiyülevvel 990 (26.3-4.4.1582).¹⁵⁹

Selânikî, Rüstem Paşa'nın kızı Ayşe Sultan'ı Feridun Bey'in alması ferman olunup kendisinin de hazır bulunduğu merasimde nikâhlarının 12 Rebiyülevvel 990 (6.4.1582) günü kıyıldığını yazmaktadır.¹⁶⁰ Atâyî ve Mehmed Süreyyâ, Sokollu Mehmed Paşa'dan dul kalan III. Murad'ın hemşiresi İsmihan Sultan'la evlendiğini yazıyorsa da bu bilgi doğru değildir.¹⁶¹

3.6. II. Selim'in kızı, Sokollu Mehmed Paşa'nın dul eşi İsmihan Sultan ile Rumeli Beylerbeyi Kalaylıkoz Ali Paşa'nın nikâhlarının kıyılması, 21-29 Şevval 991 (7-15.11.1583).¹⁶²

155 “Ve ‘ıyd-i Adhâ’dan sonra mâh-ı mezbûrun on üçü olan Şenbih günü Dîvân-ı ‘Âlîde Rûmili Beglerbegisi Siyâvuş Paşa hazretlerine güyegülük beşâreti virilüp cümle-i vüzerâ vü erkân halkı tehniye-i behiyye merâsimin edâ eylediler.” Metin, TOÜ³⁵⁻⁶. Lokmân dışındaki kaynaklarda bu olaya dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

156 “Ve mâh-ı Rebî’u’l-’evvel’ün üçü olan Yekşenbih günü Siyâvuş Paşa hazretlerinin sağduci Kapudan Kılıç ‘Alî Paşa Eski Sarây’a sultân için nişân eyleyüp ve nikâh olunup düğüne mübâşeret olındı. Ve mâh-ı mezbûrun yedisi olan Pençşenbih günü ‘âlf cem’iyyet ve şenlik ve ziyâfet kılınup resm-i ‘urs ve âyîn-i ceşn yerine getirilüp ve rûsûm-ı muvâsalat mü’eddâ olup hayr ile encâm u ihtitâm buldı.” Metin, TOÜ³⁹⁻⁴⁰. Lokmân dışındaki kaynaklarda bu olaya dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

157 “... irtesi Pençşenbih günü merhûm Ferhâd Paşa sultânı Vezîr Mustafâ Paşa’ya nikâh kılınup sünnet-i hasene yerine geldi.” Metin, TOÜ⁴². Lokmân dışındaki kaynaklarda bu olaya dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

158 “Ve Hudâvendigâr-ı kâm-gâr Sarây-ı ‘Atîk’de olmağın Rûmili kâdî-’askeri anda kapuya da’vet olunup merhûme Hümâ Sultân’dan olan vezîrlikden mütekâ’id Ferhâd Paşa kerîmesin yeniçeri ağalığından Kastamoniyeye sancağı tefvîz buyurılan Mustafâ Beg’e ‘akd-i nikâh kılındı.” Metin, TOÜ¹¹³. Lokmân dışındaki kaynaklarda bu olaya dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

159 “Ve mâh-ı mezbûrun evâsıtında fevt olan Vezîr-i a’zam Ahmed Paşa sultânı Nişancı Feridûn Beg’e buyurilüp ve mâh-ı Rebî’u’l-’evvel’ün evâyilinde nikâh olunup dâmâd oldılar.” Metin, TOÜ²²².

160 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 130-1.

161 Nev’izâde Atâyî, *Hadâ’iku’l-Hakâ’ik*, I, s. 958; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i ‘Osmâni*, IV, s. 60.

162 “Ve mâh-ı Şevvâl’ün evâhirinde merhûm Vezîr-i a’zam Mehmed Paşa sultânı Rûmili Beglerbegisi ‘Alî Paşa’ya nikâh olunup ...” Metin, TOÜ³²⁹.

Ali Paşa Budin beylerbeyi iken 24 Ramazan 991 tarihinde Rumeli beylerbeyi olmuştu.¹⁶³ Âlî, eserinin bir yerinde Rumeli Beylerbeyi Ali Paşa Budin Eyaletinden gelip Sokollu Mehmed Paşa'nın zevcesi Sultan ile evlenmişti diyerek Lokmân'ın nikâh tarihini doğrulamaktadır.¹⁶⁴ Aynı bilgiyi Solakzâde de tekrarlamaktadır.¹⁶⁵

3.7. II. Selim'in kızı, Sokollu Mehmed Paşa'nın dul eşi İsmihan Sultan ile Rumeli Beylerbeyi Kalaylıkoz Ali Paşa'nın düğünlerinin yapılması, 14 Şaban 992 (21.8.1584).¹⁶⁶

3.8. III. Murad'ın kızı Ayşe Sultan'ın Üçüncü Vezir İbrahim Paşa ile sözlenmesi, 15 Zilhicce 993 Cuma (6.12.1585).¹⁶⁷

Vezir İbrahim Paşa, Kapdan-ı Derya Kılıç Ali Paşa refakatinde 8 Rebiyülahir 991 (1.5.1583) tarihinde donanma ile Mısır'a gitmek için İstanbul'dan ayrılmış,¹⁶⁸ orada 2,5 seneye yakın valilik yaptıktan sonra 993 Ramazan'ı sonlarında İstanbul'a dönmüştü. Daha padişahın huzuruna çıkmadan Mısır'da yaptırdığı muhteşem bir altın tahtı saraya yollamış, hatta o Ramazan Bayramı'ndaki bayramlaşmada III. Murad bu tahta oturmuştu.¹⁶⁹

İbrahim Paşa altın tahtın da dâhil olduğu neredeyse müstakil bir hazine ile döndüğü bu görevinin akabinde Padişah'ın kızı ile sözlenmiştir.

Hasan Beyzâde bu gelişmeleri aktarmakta, ancak tarihi 993 yerine sehven 992 olarak zikretmektedir.¹⁷⁰ Karaçelebizâde, Paşa'nın Ayşe Sultan'la sözlenmesinin Paşa daha Mısır'da iken 992 Zilhicce'sinde gerçekleştiğini, nikâhın da 994 Cemaziyelahir'inde yapıldığını kaydetmektedir.¹⁷¹ Atâyî, Paşa'nın 993 Ramazan'ında İstanbul'a döndüğünü, Şevval ayında Ayşe Sultan ile nişanlandığını ve akabinde düğününün yapıldığını yazmakta ise de doğru değildir, çünkü düğün ertesi yıla tehir edilmiştir.¹⁷²

163 “Ve Ramazân-ı şerîfün yigirmi dördünde Rûmili Beglerbegisi Ca'fer Paşa'ya vezâret ve anun yeri Budun Beglerbegisi 'Alî Paşa'ya ve anun yeri ...” Metin TOÜ³¹⁷.

164 Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kühû'l-Ahbâr*, vr. 525a-b.

165 Süleyman Lokmacı, *Solak-zâde Tarihi*, s. 753.

166 “... leyletü'l-Berâ'et'de müşârun-ileyh 'Alî Paşa vezîr-i a'zam hazretleriyle cemî'-i erkân u a'yâna ziyâfet eyleyüp sultân (diğer bir nüshada “merhûm Mehemed Paşa sultân”) hazretleriyle izdivâcları müyesser oldı.” Metin, TOÜ³⁶⁸. Lokmân dışındaki kaynaklarda bu olaya dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

167 “Ve mâh-ı mezbûrun on beşi olan Cum'a günü hazret-i sultân hatt-ı hümâyûn ile İbrâhîm Paşa hazretlerine tebşîr buyurılıp bi'l-cümle mübârek-bâd için el öpdiler.” Metin, TOÜ⁴¹⁸⁻⁹.

168 “Ve mâh-ı Rebî'u's-sânî'nün sekizi vâkî' olan Yekşenbih günü Üskûdar'dan serdâr-ı bâ-vakâr Şark seferine müteveccih olup bu taraftan dahi hemân ol gün 'ale's-seher Vezîr İbrâhîm Paşa ile kapudan paşa Divân-ı Hümâyûna varup hil'at-ı icâzet ile el öpüp ...” Metin, TOÜ²⁸⁴⁻⁵; İbrahim Özgül, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 153; Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 1045.

169 “Ve mâh-ı mezbûrun evâhirinde Vezîr İbrâhîm Paşa kadirge ile gelüp ve pişkeşden mukaddem getürdüğü murassa' taht ile niçe dürlü tuhaf içerü gönderüp ve bi'l-cümle makbûl-ı hümâyûn vâkî' olup ve 'ıyd-i şerîfde ol taht üzere el öpüldi.” Metin, TOÜ⁴⁰¹. Şu anda Topkapı Sarayı'nda muhafaza edilen bu taht imparatorluğun sonuna kadar bütün padişahlarca cülus, biat ve muayede törenlerinde kullanılacaktır. Son olarak Halife Abdülmecid Efendi, 24 Kasım 1922'deki biat merasiminde bu tarihî tahta oturmuştur.

170 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, II, s. 322-3.

171 İbrahim Özgül, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 155-6

172 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 1047.

3.9. III. Murad'ın kızı Ayşe Sultan'ın Üçüncü Vezir İbrahim Paşa ile nişan ve nikâh merasimlerinin yapılması, 26 Cemaziyevvel 994 (15.5.1586).¹⁷³

Selânikî, nişan ve nikâh muamelelerinin icra tarihini 994 Cemaziyelahir'i başı olarak vermektedir.¹⁷⁴

3.10. III. Murad'ın kızı Ayşe Sultan ile Vezir İbrahim Paşa'nın düğünlerinin yapılması, 29 Cemaziyevvel-4 Cemaziyelahir 994 Perşembe (18-22.5.1586).¹⁷⁵

Selânikî, Sultan'ın Eski Saray'dan çıkarılışını Lokmân'dan gün farkıyla 3 Cemaziyelahir 994 Perşembe olarak zikretmektedir.¹⁷⁶ Hasan Beyzâde ise verdiği bir yıl eksik tarihe ilave olarak At Meydanı'nda iki gün iki gece süren düğünün ardından zifafın 9 Şevval gecesi olduğunu nakletmektedir ki doğru değildir.¹⁷⁷ Ancak daha sonra 994 yılı Rebiyülahir'i sonundaki sadrazam değişimini anlattıktan sonra söz konusu düğünün o senenin bahar ayında yapıldığını yazmaktadır.¹⁷⁸

3.11. III. Murad'ın kızı Fatıma Sultan'ın Vezir Halil Paşa ile sözlenmesi ve düğün hazırlıklarına başlanması, 21-30 Zilkade 1001 (19-28.8.1593).¹⁷⁹

Selânikî, 1002 Rebiyülevvel'i başında Divan-ı Hümayun faaliyetlerine bir hafta ara verilerek düğün hazırlıklarıyla meşgul olduğunu yazmaktadır.¹⁸⁰

3.12. III. Murad'ın kızı Fatıma Sultan ile Vezir Halil Paşa'nın nikâhlarının kıyılması, 12 Rebiyülevvel 1002 (6.12.1593).¹⁸¹

Atâyî, Fatıma Sultan ile Vezir Halil Paşa'nın nikâhlarının 1002 Rebiyülevvel'inin evâsıtında kıyıldığını ve devamında düğünün yapıldığını yazmaktadır.¹⁸² Selânikî, nikâhın 12 Rebiyülevvel 1002 Mevlid Kandili günü kıyıldığını kaydetmektedir.¹⁸³

173 “Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi altısında Vezîr-i mükerrrem İbrâhîm Paşa hazretlerinün mübârek düğünleri nişânı sağdıçları olan Kapudan Kılıç ‘Alî Paşa ile Eski Sarây’a iletilüp envâ’-ı ziyâfet ve ri’âyet-i şâhâne birle vazî’ u şerîf toylanup hil’at-i fâhire birle ser-efrâz oldılar. Ve hazret-i ‘aliyyetü’z-zât ve refî’u’d-derecât ... (Sultanın ismi yazılı olmayıp boşluk bırakılmıştır) hazretlerinün ‘akd-i nikâh için bir sâ’at-i müteberrike ihtiyâr olup hitbe-i münâkeha hatt-ı hümayûn-ı sa’âdet makrûn ile hâce efendiye mercû’ olınuğı üzre takdîm olup ri’âyet buyurıldı.” Metin, TOÜ⁴³⁰⁻¹.

174 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 168-9.

175 “Ba’dehû mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncı günü Sarây-ı ‘Atîk’de düğüne başlanılup ve beş yüz kıt’adan ziyâde kûçek nahller içerü gönderilüp ol bezm-i ferruh-fezâyı cennetü’l-me’vâya döndi. ... Ve yarındası Pençşenbih günü kuşlıktan sonra cemî’ erkân ü a’yân ve vüzerâ-yı ‘âlfî-şân ve Hâce Efendi kâm-rân haşmet ve şevketile atlu Eski Sarây kapusına varup ve andan içerü piyâde ...” Metin, TOÜ⁴³¹⁻⁴¹.

176 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 169.

177 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, II, s. 323.

178 *Age.*, II, s. 342.

179 “Ba’dehû Vezîr Halîl Paşa hazretlerine sultân hazretleri emr-i şer’le tebşîr kılınup tehniye itdiler. Ve Kâsım Paşa Sarâyı dahi ‘inâyet olup sa’âdet ile anda teşrif buyurdılar. Ve sağdıçlık hidmeti Düstûr-ı mükerrrem Cerrâh Vezîr Mehemed Paşa hazretlerine mukarrer buyurılup sûr-ı pür-sürür tedârükine mübâşeret eylediler.” Metin, TOÜ⁶¹⁹⁻²⁰.

180 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 340-1.

181 “Ve mâh-ı mezbûrun on ikinci günü kâdî-‘asker efendiler cânibeynün vekâleti için ihzâr buyurıldıktan sonra emr-i hümayûn ile sa’âdetlü hâce efendi varup ‘akd-i nikâh bir sâ’at-i müteberrikede takdîm olup Fâtîha-i fâyhâ birle ihtitâm buyurdılar.” Metin, TOÜ⁶³⁰⁻¹.

182 Nev’îzâde Atâyî, *Hadâ’iku’l-Hakâ’ik*, I, s. 1055.

183 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 341.

3.13. III. Murad'ın kızı Fatıma Sultan ile Vezir Halil Paşa'nın düğünlerinin yapılması, 14-15 Rebiyülevvel 1002 (8-9.12.1593).¹⁸⁴

Selânikî, düğünün 15 Rebiyülevvel 1002 Perşembe günü (9.12.1593) yapıldığını yazmaktadır.¹⁸⁵ Karaçelebizâde, Fatıma Sultan'ın Vezir Halil Paşa'yla evlenmesini 1002 Rebiyülevvel'i olarak vermektedir.¹⁸⁶

4. Hanedan Sünnet Düğünleri

4.1. II. Selim'in kızı İsmihan Sultan ile Sadrazam Sokollu Mehmed Paşa'nın oğlu Sultanzade İbrahim Bey'in sünnet düğünü, 1-10 Rebiyülahir 989 (5-14.5.1581).¹⁸⁷

4.2. III. Murad'ın oğlu Şehzade Mehmed'in (III. Mehmed) sünnet düğünü, sünnet ameliyesi 29 Cemaziyelahir 990 Cuma (19.7.1582), düğün iki aydan fazla sürdü.¹⁸⁸

Dönemin tarihçileri ve surname yazarları, Osmanlı tarihinin en uzun süreli ve en muhteşem sünnet düğününün tam olarak ne zaman başladığı konusunda ağız birliği edememişlerdir. Bu karışıklık, hazırlık sürecindeki herhangi bir etkinliği başlangıç olarak göstermelerinden kaynaklanmaktadır.

Lokmân'ın düğünün hazırlık aşamasında kaydettiği ilk kayıt, 16 Rebiyülevvel 990 tarihinden sonra Anadolu Beylerbeyi Cafer Paşa ile Karaman Beylerbeyi Mehmed Paşa'nın düğünde görev almak üzere İstanbul'a gelmeleridir. Eski Osmanlı töresine göre Anadolu beylerbeyi ziyafetlerde sunulacak yiyeceklerden, Karaman beylerbeyi ise içecek ve tatlılardan sorumlu olacaktır.¹⁸⁹ Lokmân, Padişah'ın 6 Cemaziyelahir 990 (28.5.1582) Pazartesi günü şehzadesiyle birlikte Topkapı Sarayı'ndan At Meydanı'ndaki İbrahim Paşa Sarayı'na geldiğini yazmaktadır.¹⁹⁰ Sünnet

184 “Ve mâh-ı mezbûrun on dördüncü günü havâss-ı erkân ile ol iki menâre-girdâr nahller ‘azamet ü şükûhla getirilüp Sarây-ı ‘Atık kapusunda konuldu. ... Ve andan cum'a namâzına varılup ve yarındaş hil'at-i dâmâdiyye birle el öpülüp yedisinde dahi bânuyân-ı cihân-bânî hatemât-ı seb'u'l-mesânî tezkârî ile hatmü bi'l-hayr da'avâtundan mesrûrül-bâl menâzil-i ‘aliyyelerine mürâca‘at kıldılar.” Metin, TOÜ⁶³²⁻⁴³.

185 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 342-3.

186 Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 474; İbrahim Özgül, *Ravzatü'l-Ebrâr*, s. 164 (Tezde, 1002 senesi gelişmelerinin ilkinde sehven 1003 yazılmıştır, s. 163).

187 “Ve merhûm Sadr-ı a‘zam Mehmed Paşa'nun mahdûmı İbrâhîm Beg için sûr-ı sünnet kılınup ‘avâtıf-ı ‘aliyye-i hâkânîye mazhar vâkî’ oldı.” Metin, TOÜ²⁰⁹. Lokmân dışındaki kaynaklarda bu olaya dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

188 Metin, TOÜ²²⁴⁻⁶³.

189 “Ve Anatoli Beglerbegisi Ca‘fer Paşa'yla Karaman Beglerbegisi Mehmed Paşa sûr-ı pür-sürür hidmetine gelüp kânûn-ı kadîm üzere Anatoli, et‘ime-i ziyâfet tertîbine ve Karaman, eşribe ve hulviyyât tevçihine ta‘yîn buyurıldı.” Metin, TOÜ²²⁴⁻⁵.

190 “... mâh-ı Cemâziye'l-evvel'ün altısı vâkî’ olan Düşenbih günü İstanbul ve Edirne Sarâyılarında olan oğlanlar ‘umûmen sûr-ı pür-sürür teşrifine kânûn-ı kadîm üzere Ba‘dehü sa‘âdetlü Pâdişâh-ı ‘âlem-penâh – *hullidet eyyâmu hilâfetihi* – şehzâde-i cûvân-baht – *tâle bekâhu* – birle Yeni Sarây’dan dârü’s-sûr ve’s-sürür olan İbrâhîm Paşa Sarâyı’na gelüp ‘ayş ü neşâta meyl eylediler. Ve selâfîn-i ‘ismet-‘âyîn Sarây-ı ‘Atık’e zib ü zeyn virüp her tarafdan sâz ü söze başladılar. ...” Metin, TOÜ²³⁵⁻⁶.

ameliyesi ise 29 Cemaziyelahir 990 Cuma (19.7.1582) gecesi gerçekleşmiştir.¹⁹¹ Lokmân, düğünün birkaç gün sonra sona erdiğini ve iki aydan fazla sürdüğünü kaydetmektedir.

En geniş nüshasında düğünün 43 gününü anlatan *İntizâmî Sûrnâmesi*'ne göre düğün 14 Cemaziyelevvel-24 Cemaziyelahir 990 arası devam etmiştir. Müellif ilk günün pazar günü olduğunu yazarken ikinci güne salı demiştir, devamında da yine gün karışıklıkları vardır. Zaten verdiği iki tarih arasındaki gün sayısı da 41'dir. Söz konusu yazmanın iki nüshasını inceleyen Mehmet Arslan, Padişah'ın Topkapı Sarayı'ndan düğün için ayrıldığı günün 52. günü olan 22 Temmuz 1582 tarihinde şehzadesiyle birlikte sarayına döndüğünü söylemektedir, ancak *İntizâmî Sûrnâmesi*'nde bu tarihler yoktur.¹⁹²

Selânikî, sûr-ı hümayûn için emîn ve nâzır görevlendirilerek 6 ay öncesinden harcanacak paranın kendilerine teslim edildiğini, Şehzade'yi 990 Cemaziyelevvel'inin ortalarında Perşembe günü (7.6.1582) Cerrah Mehmed Paşa'nın sünnet ettiğini, düğünün aralıksız 55 gün sürdüğünü, Yeniçeri ve Sipahiler arasındaki kavga sebebiyle düğünün 3 Receb 990 tarihinde son bulduğunu nakletmektedir.¹⁹³ Hasan Beyzâde, 990 baharı olarak tarihlendirdiği düğünde, sünnet ameliyesinin, düğünün kırkinci gününde Cerrah Mehmed Paşa tarafından gerçekleştirildiğini, düğünün on gün daha devam ettiğini, Yeniçeri ve Sipahiler arasındaki kavga sebebiyle mecburen bitirildiğini yazmaktadır.¹⁹⁴ Edirnevî, Padişah'ın At Meydanı'ndaki saraya 6 Cemaziyelevvel 990 günü geldiğini, Şehzade'nin 11 Cemaziyelevvel günü büyük merasim ile padişahın huzuruna getirildiğini, düğünün 60 gün sürdüğünü, Şehzade'yi 20 Şaban gecesi At Meydanı Sarayı'nda Cerrah Mehmed Paşa'nın sünnet ettiğini kaydetmektedir.¹⁹⁵ Atâyî, düğün hazırlıklarına 989 yılı sonlarında başladığını, düğünün 990 Cemaziyelahir'inde başladığını zikretmektedir.¹⁹⁶ Âlî, Şehzade'nin 11 Cemaziyelevvel günü Eski Saray'dan düğün mekânına getirildiğini, düğünün iki ay sürdüğünü, düğünün ayrıntılı anlatımı için *Câmi'ü'l-Buhûr* isimli manzum bir kitap yazdığını anlatmaktadır.¹⁹⁷

Sonuç

Osmanlı hanedan mensuplarıyla ilgili doğum, ölüm, söz, nişan, evlenme ve sünnet düğünü gibi kayıtlar Osmanlı kroniklerinde farklılık gösterir. İnceleme konumuz olan II. Selim ve III. Murad devrini anlatan kroniklerde genelde sadece ölüm, kısmen de doğum tarihleri yer alır. Mesela Kanûnî, II. Selim ve III. Murad'ın vefat tarihleri hemen bütün kroniklerde geçer. Ancak

191 “... meş'al-dârlar başına ser-hayl-i şeyyâdân gibi envâ'-ı ri'âyetler olup bi'l-hayri ve's-sa'âdeti ve'l-ikrâm leylettü'l-ihtitâmda ki selh-i Cemâziye's-sânî vâki' olan Cum'a gicesi idi, Yeniçeri Ağası Yûsuf Ağa'nun âteş işlerinden mukaddem ...” Metin, TOÜ²⁵⁸.

192 Mehmet Arslan, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri-2, İntizâmî Sûrnâmesi (Sûrnâme-i Hümayûn) (Topkapı Sarayı ve Süleymaniye Kütüphanesi Nüshaları)*, Çamlıca Basım Yayın, Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2009.

193 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s. 134-135.

194 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, II, s. 288-294.

195 Abdurrahman Sağırlı, *Nuhbetü'l-Tevârih*, s. 383-384.

196 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*, I, s. 1040-1.

197 Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, vr. 512b-513b.

o devirde padişahların vefatı, tahta yeni çıkacak şehzadenin sancağından İstanbul'a gelip saraya dâhil olmasına kadar gizli tutulduğundan bu vefat tarihleri müelliften müellife değişir.

Vefatlar dışındaki kayıtların tespiti için ise müverrihin İstanbul'da bulunmasının yanı sıra gelişmelerden doğru şekilde haberdar olabilmesi için sarayla yakın ilişkide olması da gerekir. Bu bakımdan 1569-1595 yılları arasında Topkapı Sarayı'nda resmî şehnâmecî olarak görev yapan Seyyid Lokmân, II. Selim ve III. Murad devirleri için diğer tarihçilerden göre daha avantajlıdır. Çünkü hem pek çok gelişmeye bizzat şahit olmuştur hem de konumu gereği Divan-ı Hümayun kararlarına ve diğer kayıtlara kolaylıkla ulaşma imkânı elde etmiştir. Onun bu avantajını, bu çalışmada incelediğimiz 6 doğum, 27 vefat, 13 söz, nişan, nikâh ve düğün ile 2 sünnet düğünü olmak üzere toplam 48 olay için verdiği ayrıntı ve tarihlerde görüyoruz. Lokmân'ın çağdaşı olan beş tarihçiye (Mehmed Zaîm, Feridun Ahmed Bey, Cenâbî Mustafa Efendi, Selânîkî Mustafa Efendi ve Gelibolulu Mustafa Âlî) ilaveten, hemen sonraki dönemin sekiz tarihçisinin (Nev'îzâde Atâyî, Hasan Beyzâde Ahmed Paşa, Mehmed b. Mehmed Edirnevî, Peçevî İbrahim Efendi, Kâtip Çelebi, Solakzâde Mehmed Hemdemî, Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi ve Münecimbaşı Ahmed Dede) eserlerindeki ilgili kayıtları incelediğimizde, bu 48 olaydan 10'u hakkında sadece Lokmân'ın bilgi verdiğini tespit ettik. Kalan 38 olayın pek çoğunda diğer kaynaklar sadece ay ve yıl veya sadece yıl olarak tarih verirken Lokmân gününü de vermektedir.

Bu çalışmada yapılan diğer önemli tespitlerden ikisini belirtecek olursak; III. Mehmed'in doğum tarihinin 1567 olduğunu Lokmân'ın kaydetmesi, padişahın doğum tarihinin genel kabul olan 1566 olmadığı konusunda yeni bir delil oluşturmaktadır. Ayrıca III. Murad'ın 1577'de vefat eden Süleyman isimindeki şehzadesinin Ayasofya Camii haziresindeki Şehzadeler Türbesi'ne defininin tespiti ile bu türbenin meçhul olan yapım tarihiyle ilgili de bir bilgiye ulaşılmış ve türbede mevcut 5 sandukadan birinde yatanın kimliği ortaya çıkarılmıştır.

Lokmân'ın vekâyinâme tarzında, neredeyse gün gün kaleme aldığı 1559-1595 yılları arasındaki 35 yılı kapsayan Osmanlı tarihi, orijinal bilgiler ihtiva eden önemli bir kaynaktır. Dolayısıyla bu eserin sadece Osmanlı hanedanı ile ilgili kayıtlarının değil, muhtevastaki diğer hususların da çağdaşı diğer kroniklerdeki verilerle karşılaştırılması; tarihî bilgilerin doğrulanması, yanlışların düzeltilmesi ve yeni tespitlerin yapılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- 1325 *Sene-i Hicriyyesine Mahsûs Salnâme-i Devlet-i 'Aliyye-i 'Osmâniyye*, İstanbul 1322.
- Akıllı, Kadir *Peçevî Tarihi (184b-218a Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008.
- Arslan, Mehmet, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri-2, İntizâmî Sûrnâmesi (Sûrnâme-i Hümâyûn) (Topkapı Sarayı ve Süleymaniye Kütüphanesi Nüshaları)*, Çamlıca Basım Yayın, Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2009.
- Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, Alî Sâtî'Efendi, Süleymân Besîm Efendi, *Hadikatü'l-Cevâmî' (İstanbul Câmileri ve Diğer Dini-Sivil Mi'mârî Yapılar)*, haz. Ahmet Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul 2001.
- Canatar, Mehmet, *Müverrih Cenabi Mustafa Efendi ve Cenabi Tarihi*, I-II, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993.
- Danişmend, İsmail Hâmi, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, II-III, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971, 1972.
- Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar: Sultan Süleyman'ın Son Seferi*, haz. H. Ahmet Arslantürk, Günhan Börekçi, red. Abdülkadir Özcan, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2012.
- Fetvacı, Emine, *Sarayın İmgeleri-Osmanlı Sarayının Gözüyle Resimli Tarih*, çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul 2013.
- Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, no. Y/546.
- Göçmen, Cemal, *Gelibolulu Mustafa Âli'nin Heft Meclisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2009.
- Gülakan, Sevdâ, *Peçevî Tarihi (Yazma Nüshaların Tanıtımı, 1b-20b Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2004.
- Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi, Metin (926-1003/1520-1595)*, II, *Metin ve İndeks (1003-1045/1595-1635)*, III, haz. Şevki Nezihi Aykut, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004.
- Hüseyin Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-Cevâmî'*, I, İstanbul 1281.
- Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-Ebrâr el-Mübeyyinü bi-Hakâyıki'l-Ahbâr*, Bulak 1248.
- Kâtib Çelebi, *Fezleke [Osmanlı Tarihi (1000-1065/1591-1655)]*, I-II, haz. Zeynep Aycibin, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2016
- Kütükoğlu, Bekir, "Şehnâmecî Lokman", Vekayi'nüvis, Makaleler, İstanbul 1994.
- Lokmacı, Süleyman, *Solak-zâde Tarihi'nin Tahlili ve Metin Tenkidi*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2015.
- Mehmed b. Mehmed Edirnevî, *Nuhbetü'v-Tevârih ve'l-Ahbâr*, İstanbul 1276.
- Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i 'Osmânî yâhud Tezkire-i Meşâhîr-i 'Osmâniyye*, I-II-III-IV, İstanbul 1308, 1311, 1311, t.y.
- Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Müneccimbaşı Târîhi*, çev. Nedîm Efendi, III, İstanbul 1285.
- Nev 'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmileti's-Şakâ'ik*, Nev 'îzâde Atâyî'nin Şakâ'ik Zeyli (İnceleme-Tenkitledi Metin), I-II, haz. Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2017.
- Önkal, Hakkı, *Osmanlı Padişah Türbeleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- Özgül, İbrahim, *Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi'nin Ravzatü'l-Ebrâr Adlı Eseri (1299-1648)*, *Tahlil ve Metin*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2010.

- Pazan, İbrahim, “Şehnameci Seyyid Lokmân'ın 1559-1595 Yıllarını Kapsayan Osmanlı Tarihi”, *II. International Conference on the Studies of Ottoman Empire in Three Continents, February 11-13, 2022/Istanbul-Turkey, Proceedings Book*, ed. Ahmed Abdoh Tarabeik, s. 237-244.
- _____, “Şehnâmece Seyyid Lokmân'ın 1559-1595 Yıllarını Kapsayan Osmanlı Tarihinde Yer Alan, Osmanlı Hanedan Ailesiyle İlgili Kayıtlar”, *9th International Conference on Social Sciences & Humanities, March 19-20, 2022/Burdur, Turkey, The Proceedings Book*, ed. İhsan Çapcıoğlu, s. 226-233.
- _____, “Şehnâmece Seyyid Lokmân'ın *Tûmâr-ı Hümâyûn*'u ve Bundan Üretilen Diğer Yazmalar”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S 47 (2022), s. 151-186.
- Peçevi İbrahim Efendi, *Târih-i Peçevi*, I, II, İstanbul t.y., 1283.
- Renda, Günsel, *Üç Zübdet-üt Tevârih Yazmasının İncelenmesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara 1969.
- Sağırılı, Abdurrahman, *Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târih-i Âl-i Osman'ı (Metinleri, Tahlilleri)*, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000.
- Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595) ve (1003-1008/1595-1600)*, I-II, haz. Mehmet İpşirli, 2. bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul 1999.
- Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih (Tûmâr-ı Hümâyûn, Nesebnâme-i Hümâyûn)*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, no. A.3599.
- _____, *Zübdetü't-Tevârih (Silsilenâme)*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, no. H.1321.
- _____, *Zübdetü't-Tevârih*, İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi, no. 1973.
- _____, *Zübdetü't-Tevârih*, Dublin Chester Beatty Müzesi, no. T 414.
- _____, *Mücmelü't-Tûmâr*, İstanbul Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, no. 294.
- _____, *Mücmelü't-Tûmâr*, Londra Birleşik Krallık Millî Kütüphanesi (British Library), no. Or. 1135.
- Sır, Ayşe Nur, *Mehmed Za'im, Câmi'ü't-Tevârih (202a-327b Giriş-Tenkitletli Metin-Sözlük-Dizin)*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2007.
- Solakzâde Mehmed Hemdemî, *Târih-i Solakzâde*, İstanbul 1297.
- Tezcan, Baki, “Tarih Üzerinden Siyaset: Erken Modern Osmanlı Tarihyazımı”, *Erken Modern Osmanlılar-İmparatorluğun Yeniden Yazımı*, ed. Virginia H. Aksan, Daniel Goffman, çev. Onur Güneş Ayas, İstanbul 2011.
- Uluçay, M. Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, 2. bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1985.
- Woodhead, Christine, “An Experiment in Official Historiography: The Post of Şehnâmece in the Ottoman Empire, c. 1555-1605”, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, C 75 (1983).
- Yılmaz, Aysel, *Peçevi Tarihi (150b-184a Metin, Edisyon Kritik, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2005.

A COMPARISON OF SEYYID LOKMAN'S RECORDS OF THE BIRTH, DEATH AND WEDDING DATES OF MEMBERS OF OTTOMAN DYNASTY (1566-1595) WITH THE RECORDS IN OTTOMAN CHRONICLES

İbrahim PAZAN* 

The purpose of this study is to investigate the records of births, deaths, betrothal, engagement and wedding ceremonies, and circumcision festivals related to the Ottoman dynasty, which are mentioned in the thirty-year account (1566-1595) of Seyyid Lokman's history entitled Tûmâr-ı Hümâyûn (Zübdetü'î-tevârih) and to compare them with the same records in the works of contemporary historians and the important historical sources of the later periods.

It takes special effort to identify the records of births, deaths, betrothal, engagement and wedding ceremonies, and circumcision festivals related to the Ottoman dynasty, as they are interspersed in Ottoman chronicles. In addition, these records usually only include death dates and partially birth dates. To be able to keep track of other dates, the historian had to be not only located in Istanbul, but also to remain in close contact with the palace. In this respect, the historian Seyyid Lokman, who was appointed as the official şehnameci at Topkapı Palace between 1569-1595, had more advantage than his contemporaries in writing about the reigns of sultans Selim II and Murad III. Aside from his official duty, he was also ordered to continue the writing of Tûmâr-ı Hümâyûn (scroll of the Sultan), which was an account of events under the previous sultans. Lokman's own account of the thirty-five year history of Ottoman Empire between 1559-1595 including the last seven years of Kanuni's reign and the reigns of Sultan Selim II and Murad III describes the important events of the period in detail almost on a daily basis.

Hence this article deals with the dynastic records of Lokman between 1566 and 1595 covering the reigns of Selim II and Murad III, which he personally witnessed during his twenty-six year court service, and compares them with the records of contemporary historians and other important historical sources from later periods.

Among the contemporary historians utilized in this study are: Mehmed Zaîm, Feridun Ahmed Bey, Cenâbî Mustafa Efendi, Selanikî Mustafa Efendi and Gelibolulu Mustafa Âlî. Among the

* Dr; Independent Researcher; Istanbul / Turkey, ibrahimpazan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2354-0478

historians of the next period, Nev'izâde Atâyî, Hasan Beyzâde Ahmed Pasha, Mehmed b. Mehmed Edirnevî, Peçevî İbrahim Efendi, Kâtip Çelebi, Solakzâde Mehmed Hemdemî, Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi and Müneccimbaşı Ahmed Dede. When necessary, the works of later historians such as Hüseyin Ayvansarayî were also consulted. In principle, the critical editions of the chronicles that were published or studied as master's and doctoral theses were consulted, but when in doubt, the manuscripts or printed copies of mentioned works were taken as reference.

This study takes into consideration 48 events happening between 1566 and 1595 including 6 births, 27 deaths, 13 betrothal, engagement and wedding ceremonies, and 2 circumcision festivals. It dates these events firstly on the basis of information provided by Lokman. The data from other chronicles, if any, are listed next. The findings reveal that Lokman was the only historian to provide information for 10 of these 48 events. For the remaining 38 events, his chronicle was the only source to list the exact day of the incident, while others named only the year or the month together with the year.

One important finding of this study concerns new evidence for the identification of Sultan Mehmed III's birthdate as 1567, as recorded by Lokman, rather than 1566 as commonly accepted in literature. Moreover, this study has identified the burial site of Murad III's son, Süleyman (d. 1577), at Şehzadeler Mauseloum inside the burial area of Hagia Sophia Mosque. It has also illuminated the hitherto unknown construction date of this mauseloum as well as the identity of one of the five people buried inside.

The thirty-five years of Ottoman history between 1559-1595, as personally witnessed and chronicled in detail by Lokman, constitutes an important source containing original information. Therefore, comparing not only the dynastic records but all data contained in this source with other contemporary chronicles carries great significance for the verification of historical information, correction of mistakes and the making of new findings.